

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

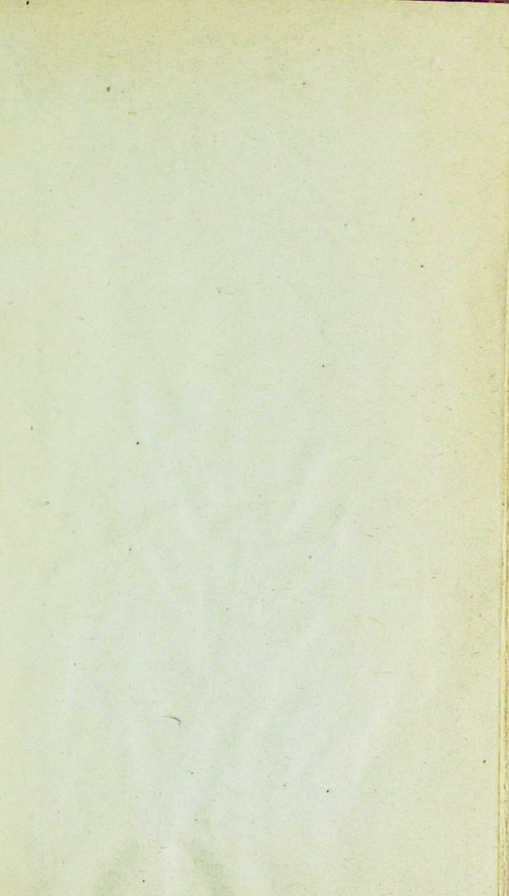
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

891.99

P-75

28974.

Pyropus, U.

[illegible]A close-up photograph of a piece of aged, yellowed paper. The paper features a grid pattern of dark, possibly black, lines. The grid consists of several horizontal lines and a few vertical lines, creating rectangular cells. The paper is torn along the bottom edge, and the grid pattern is partially obscured by the tear. The overall appearance is that of a page from an old ledger or notebook.

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(ՏԷՐ ՂԱԶԱՐԵՆՑ)

109

ԱՆԱՐԱՅՐԻ ԱՐԺԻԼԷ

ՎԱՐԳԱՆԱՆԵՐ

ԱՂԲԵՐՉ.

(5 սուրս և 4 սրահիկ)

Բ. ՏՊԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՏԳԱԳՐԻՉ

Կ. ՏՈՆԻԿՅԱՆ

ՊԵՆՐՈՒԹ

1933

p-75

ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻԻԸ

4115

ՎԱՐԴԱՆԱՆԺ

(Յրբագրուած 1912 ին)

Փորձեցաք և չի պրովո՛ւմ ✓

Հրատարակութիւն Կ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ ԳՐԱՏԱՆ «Սիւնու» Մատենաշարի
Խմբ. Գ

29/39

Բ-75

ՍՄԲԱՏ ԲԻԻՐԱՏ

(ՏԷՐ ՂԱԶԱՐԵՆՅ)

ԱԿԱՐԱՅՐԻ ԱՐԾԻԻԸ

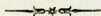

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

ՈՂԲԵՐԳ.

(5 արար եւ 4 պատկեր)

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՏՊԱԳՐԻԶ

Կ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

ՊԵՅՐՈՒԹ

1933

ՏՊԱՐԱՆ

Կ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

Կ'ստանձնէ ամէն տեսակ տպագրական գործեր,
գրքի, թերթի, և առեւտրական թուղթերու, հարսա-
նեկան հրաւիրագրերու, դպրոցական տետրակներու
և այլն, և այլն:

Կը պատրաստուին քառւոյնէ կնիքներ:

Կը կաղժուին դպրոցական տետրակներ և գրքեր:

Կը վաճառուին ամէն տեսակ թերթեր, գրքեր,
կը կատարուին փոխանակութիւններ Դրավաճառ եւ
հրատարակչներու հետ:

Դիմել՝

Տպարան Դրաստուն

Կ. ՏՕՆԻԿԵԱՆ

Rue Nahr—St. Michel
Beyrouth

Առաջին անգամ տպագրուած 1909 ին Կ. Պոլիս
Տպագրիչ — Հրատարակիչք Զարեհ Ն. Պէրպէրեան եւ
Վաղինակ Բիւրատ Թիբատ 3000 օրինակ :

Առաջին անգամ ներկայացուած Գահիրէի Խտի-
վական թատրոնին մէջ 1900 ի Ս. Վարդանանց գիշերը
Ճասուլեանէն — Պէնլեան միացեալ թատերախում-
բին կողմէ :

ՍՄԲԱՏ ԲԻԻՐԱՏ

ՆԱՀԱՏԱԿ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻՆ

Ծնած է 1862 Մարտ 14ին Ջլյուրն, Գաղափարում

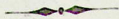
Այստեղ (Անգարա-Գանձը Տէրէ) 1915 Օգոստոս:

Բիւրասի այս գործը իբրեւ ԼԻՊՐԵԹԹՈՅ
յոյս տեսած է. արձակ գրութիւն մըն է. ազ-
գասիրութիւն կ'արծարծէ հանդիսականներուն.
անկէ կարելի չէ սպասել բանաստեղծական
կամ գրական նորութիւն, սակայն պէ՛տք է
ըսել որ Պոլսոյ մէջ ես տեսած եմ որ Սահմանա-
դրութեան օրերուն՝ Հայ ժողովուրդը աննկա-
րագրելի խանդով թաւրոնին մէջ խուժած, հան-
դիսասես կ'ըլլար «Աւարայրի Արծիւ»ի ներկա-
յացումին: Բիւրասի դիտումը շատ իրաւացի էր.
Պոլսոյ ժողովուրդը գաւառացիին պէս ազգա-
սիրական խանդավառութիւն չունէր, նման եր-
կերով հարկ էր ցնցել անոր անսարքերութիւնը:
Սահմանադրութիւնը ազատութիւն կուտար ազատ
ազգասէրներ ըլլալու:

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

ԱՆՁԻՆՔ

Վարդան Մամիկոնեան	Սպարապետ
Յագկերս	Արայ պարսից
Վասակ	Սինեաց իշխան
Տիկին Զարունի	Մամիկոնեան
Օրիորդ Շուշանիկ	»
Վրոյր	» ի խօսեցեալը
Յովսէփ կաթողիկոս	
Սահակ Եպիսկ. Ռեսունեաց	
Ղեւոնդ երէց	
Զանգակ երէց	Մասնիչ
Դենպէտ	
Մոզպէտ	
Միհրնէրսէն	Հազարապետ պարսից
Ներսապուն Արծրունի	
Առանձար Ամասունի	
Վահրամ	Զինակիր Վարդանայ
Եպիսկոպոսներ, զօրքեր, փուրներ.	

ԱՒԱՐԱՅՐԻ ՍՐԾԻԻԸ

ԱՐԱՐՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

Վարդան. (մինակ իր ապարանքի սրահը). — Այո՛, հոուի՛լ կամ ուրանա՛լ, ա՛յս է Յաղկերտի կամքը. Մի-հըրներսն՝ պատառխա՛ն կ'ուզէ, Դենչապուն մարդ-պանը քնաջինջ ընել կը սպառնայ բոլոր հայութիւնը, եթէ մերժենք հրովարտակը. իսկ եթէ չը մերժենք զայն, պէտք է ուրեմն մերժենք մեր Աստուածը, մեր եկեղեցին, մեր Ազգը. պէտք է թաղենք մեր անկախութիւնը, եթէ ո՛չ, պէտք է ընդունինք Սուրբ պատերազմը... (մեծ ֆալլերով սրահը կը չափէ): Ու միթէ կա՞յ ուրիշ ելք մը: Յաղկերտ արիւնի ու մոխրի թաղաւո՛րն Ասեւելքի բռնակալը Արեւմուտքի Սարսափը. ա՛նձ ու գանձ սպառեց արգէն, բայց դեռ պարտութիւն չի՛ խոստովանիր, ա՛ն՝ մէ՛կ երազ ունի ազգերը տաղաւարել Որմիզդի շուքին տակ, «Մի հօտ և մի հովիւ», Զառանցա՛նք... (բեփօցներով): Ո՛րքան ալ դիւրին բան. բայց Վարդանի երակներուն մէջ դեռ կը հոսի՝ արիւնի կաթիլ մը՝ Ս. Եկեղեցի/ն, կաթիլ մը Ս. Վրէժի, վերջին կաթիլ մըն ալ Ս. Ազատութեան համար... Սթափէ՛, Յաղկերտ, սթափէ՛ ցնորքէդ, Վարդան դեռ ո՛ղջ է. (բորբոքած) Վահրամ...

(Վահրամ ներս կը մտնէ)

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ՎԱՐԴԱՆ, ՎԱՀՐԱՄ

Վահրամ.— Տէ՛ր Սպարապետ :

Վարդան.— Պատրա՞ստ է ամէն բան :

Վահրամ.— Կազմ ու պատրաստ, ձեր հրամանին համեմատ : (Վահրամ դուրս կ'ելլէ, ներս կը մտնէ Տիկին Զարուհի) :

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

Զարուհի.— Ի՞նչ պատրաստութիւն դարձեալ :

Վարդան.— Ի՞նչ կայ որ... :

Զարուհի.— Ի՞նչ պիտի բլլայ. արեւմուտքէն արեւելք, հարաւէն հիւսիս արշաւեցիր ու դեռ կ'արշաւես. աս ի՞նչ է. Կովկասի կիրճերէ՞ն ալ չը ձանձրացար, ալ հերիք է. քիչ մըն ալ տունդ կեցի՛ր :

Վարդան.— Ի՞նչ կը խօսիս, Զարուհի՛. ի՞նչ, թողում որ պարսիկը պղծէ՞ մեր տաճարները. մոխի՞ր դառնան դիւղօրէններն ու քաղաքները. արեւապաշտ քուրմերը գան թափին Հայաստան. մեր խորաններէն Որմի՞ղղը քարոզեն ու մեր Փրկի՞չը նախատեն. ո՞ր գեղդ մնաց կոյս. մնա՞ց քաղաք մը, ուր մուտ գտած չրլլան այդ գարշելի առաքեալները... Ա՛հ, Զարուհի, սոսկալի՛ վիճակ է :

Զարուհի.— Միայն քո՞ւ աչքիդ առջեւ կ'ըլլան այդ ամէնը...

Վարդան.— (Սրճեղած) — Դուն չի՞ պիտի հասկնաս իմ կոչումս. երբ կրօնքն ու հայրենիքը կը խօսին,

տմէն բան կը լռէ. ի՞նչ, կ'ուզէիր լուռ աղանաւան-
ներ ըլլայինք այդ բոլորին :

Զարուհի. — Քեզի՞ միայն. քեզի՞ մնաց, Տէ՛ր Սպա-
րապետ, պաշտպանել այս ապերախտ ազգը. չը նա-
յի՞ս, ի՞նչ կ'ընէ Վասակ Սիւնեաց իշխանը, նախա-
բարներուն գլուխը, հայոց մարզպա՞նը. ան ինչո՞ւ
չի շարժիր. դո՞ւն միայն եզար Հայաստանի բաղդին
վարիչ՞ը. (աչխեր արցունքս ընտանի՞քդ, մէկ հատիկ
Շուշանի՞կդ յիշէ՛. . .

Վարդան. — Մի՛, մի՛ սոներ բերանդ այդ բաները,
դիտե՛ս ո՛վ ես դուն. Տիկին Մամիկոնեա՛նը մա՛յրը մեծ
ազգին, որուն բազմը սեւցեր, արեւը մարտու մօտ է,
մեր անկախութեան վերջալոյսը կը թաղուի դերու-
թեան գիշերուան մէջ ու դուն ընտանեկան յարկի,
սիրոյ է երջանկութեան արշալոյսները կ'երգես. . .

Զարուհի. — Բայց ինչո՞ւ ամուսնացար :

Վարդան. — Զոռ՝յշ, Զարուհի՛, մոռցա՞ն տոհմդ :

Զարուհի. — Սիրտս փղծկած է. ի՞նչ խօսելիս չեմ գի-
տեր, Սպարապետ, ե՛ս ալ դիտեմ թէ՛ ի՞նչ ճգնաժա-
մէ կ'անցնի ազգս, ե՛ս ալ կը պաշտեմ հայրենի՞քը
հոգի՞ս կը նուիրեմ Հայաստանի արեւուն. բայց երբ
որ շուրջս կը դալարուին սողուններ, դաւաճաններու
սերսո՞ւնդ մը, կը սառի՞ այն ատեն թիրոս, կը կար-
մըրի՞մ անունէս : Պարսիկին ի՞նչ է յանցանքը, երբ
մերինները, կղեր թէ աշխարհական, եղած են Յազ-
կերտի խորհրդատուները :

Վարդան. — Մաքրե՛լ պիտի տամ մեր մէջէն, բոլոր
պիղծերը, դիմակները պիտի պատռեմ կեղծ հայրե-
նասէրներուն. աշխարհի երեսին պիտի պոռամ թէ՛

Հայ աղղը՝ մատիրոս ա՛ղղն է, աղղերուն է՛ն աղնիւր.
ա՛լ բաւակա՛ն է, դուն քաշուէ՛ սենեակդ, ապրէ՛
խաղաղաւէտ կեանքդ. ես ա՛մէն բան խորհած եմ ու
վճռած:

(նայն միջոցին վահրամ ներս կը մտնէ շտապով)

վահրամ. — Տէ՛ր Սպարապետ. Ս. Հայրապետին կող-
մէն բա՛րբեր մը կ'սպասէ դուրսը, այս գրութիւնը
յանձնեց:

վարդան. — (Նամակին վրայ նայելով, վահրամին),
ըսէ՛ բանքերին թող չըստասէ:

վահրամ. — Արդէն վար չէ՛ իջեր ձիէն. ա՛յնքան կ'ա-
ճապարէ:

վարդան. — Զարուհի՛. զիս քիչ մը մինակ թողէ՛ք.
տեսնե՛նք ի՛նչ պիտի ընենք:

Զարուհի. — (մումուալով դուրս կ'ելլէ) Նո՞ր պիտի խոր-
հիս ի՛նչ ընելիքդ. արդէն ըղեղիդ մէջ դրած ես կըռ-
ուիլ:

վարդան. — (Բարձրաձայն կարդալով նամակը).

«Առ արի Սպարապետն Հայաց Մեծաց Վարդա-
նի Տանէն Մամիկոնենց, ողջոյն և Օրհնութիւն ի
«Տեսառնէ մերմէ ի Փրկչէն Յիսուսի Քրիստոսէ:

«Յայտ լիցի Սիրելութեանդ մերուժ, զի այսօր
«յետ միջաւուր եղիցի ժողովս համադուժար ի քաղա-
«քի աստ յԱրտաշատ, յոր հրաւիրեալք են ի նախա-
«րարաց որոց յայտնի են անուանք յաշխարհիս Հա-
«յոց, առ ի զրեւ և յղել զպատշաճ պատասխանիս հրո-
«ւարտակին Յաղկերտի արքայից արքային Պարսլից:

«Հաճեսցի ուրեմն և Սիրելիութիւն քո ժամա-
«նել այսօր ի սերկանս՝ Ժողովոյս այսմիկ գե՛լ մաս-

«նակից և փութալ ի խորհրդակցութիւն»
«Ողջունիւ Սիրոյ և Օրհնութեան» :

Աղօթարար
ՅՈՎՍԷՓ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՀԱՅՈՑ

Ի փրկչական աժին 450

Ի 14ն Հոկտեմբերի՝

յԱրտաշատ

— Վահրա՛մ, ձիս հանէ՛ :

Վահրամ. — (Վահրամ դուրս կ'ելլէ եւ անմիջապէս ետ կը վերադառնայ). Տէ՛ր Սպարապետ, Ղեւոնդ երէցը կուգայ :

Վարդան. — (կասկածոս) — Այս ատեն ի՞նչ գործ ունիկաթողիկոսը թողեր, եկեր է զիս տեսնելու. ո՛վ գիտէ ինչե՛ր ունի խօսելիք. (գլուխը կ'երեւցնէ ու սրանին մեջ ման կուգայ), Վահրա՛մ, գնա՛, գնա՛ դիմաւորէ՛, (Վահրամ դուրս կ'ելլէ) մերինները չը տեսնեն, տեսակցութիւնը գաղտնի՛ պէտք է ըլլայ. մինակ, բոլորովին՝ մինակ ըլլանք. (դէպի դուռը կ'ուղղէ փայլերը, Տէր Ղեւոնդ ներս կը մտնէ).

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ.

ՎԱՐԴԱՆ, ՂԵԻՈՆԴ ԵՐԷՑ

Ղեւոնդ. — Ողջո՛յն ընդ քեզ, քա՛ղջ Սպարապետ.

Վարդան. — Օրհնեա՛ Տէր, հովի՛ւ քաջ,

Ղեւոնդ. (աւսրանում) — Ատեն չկայ, պէտք է հիմա՛յ ետ դառնամ. զիտե՞ս ինչո՛ւ եկած եմ. Ս. Հայրապետը զիս զրկեց որ գաղափարդ օռնենք կանխաւ որ ըստ

այնմ շարժինք համագումարին մէջ:

Վարդան. — Գաղտնիարս նոյնն է:

Ղեւոնդ. — Այսինքն:

Վարդան. — Հրովարտա՛կը պատուի, սատարա՛ղմ հըրատարակել:

Ղեւոնդ. — Բայց պատրաստ էք. բերդերն ու պարիսպները պաշտպանուելու դիրքին մէջ են. նախա-րարարներուն տրամադրութիւնները շօշափած էք:

Վարդան. — Ամէն բան պատրաստ կ'ըլլայ, վտանգը՝ վտանգ ըլլալէ կը դադրի, երբ գոյի կամ չը գոյի խնդիրը կը ծագի. ինչ կը կարծէք, երէ՛ց, ժողովուրդը մեռած կը կարծէք:

Ղեւոնդ. — Օրհնեա՛լ ըլլայ ժողովուրդս, Տէ՛ր Աստ-րապետ. կենդանի՛ է և հլու, դառնուկներու հետ մը. այդ կողմէն վախ չունիմ. վախս, միակ կասկածս՝ նախարարներուն կողմէ՛ն է. փառամոլնե՛ր կան, որոնք՝ ա՛ղգն ալ, կռնքն ալ պիտի ուրանան, վա-տե՛ր: Անիրա՛ւ. Սիւնին կը տեսնե՞ս, կը վախնամ որ չըլլա՛յ թէ այսօրուան Համագումարը խանգա-րէ. միտքերը պղտորէ. այն ատեն ինչ ընել պէտք է:

Վարդան. — Այն ատեն, ամէն ճիգ կը թափենք զա-նոնք կարգի բերելու. եթէ խրատով ու յորդորնե-րով չը յաջողինք, կը զատենք զանոնք փարախէն, դայլե՛ր, լրտեսնե՛րը... ամէն զգուշութիւն կը բա-նեցնենք գաղտնիք մը դուրս չը հանելով, ձեռքի տակէ կը կազմենք մաքառող ո՛յժ մը, աղղը բոլորը՝ մէ՛կ բանակ:

Ղեւոնդ. — Ատոր տարակոյս չկայ, բայց Վասա՞կը, ա՛խ, եթէ կարգս ներեր, եթէ սա սքեմը չըլլար,

անոր արիւնը ե՛ս կը խմէի...

Վարդան. — Այդ քան սոսկո՛ւմ ազդած է քեզի երէ՛ց,
Ղեւոնդ. — Ե՛ս, վախնամ Սիւնիէն.

Վարդան — Իրա՛ւ, սղկեցի՛կ է Վասակ, վարպետոր-
ցի՛ է, բայց չմոռնանք նաեւ որ վախկո՛տ ալ է,
որովհետեւ բռնաւորի խմոր ունի. բռնաւորները յա-
ճախ վախերնո՛ւն է որ անգթութիւն կը գործե՛ն,
ան՝ վերջը վերջը տեղի պիտի տայ. Տէ՛ր Հայր, դուն
հանգա՛րտ կեցիր:

Ղեւոնդ. (արցունքի աչքերով) — Ես գիտեմ որ Մամի-
կոնեան Տո՛ճը՝ երկրորդ նախախնամութի՛ւնն է Հա-
յաստանին. գիտե՛մ, որ Վարդան հոլաթեւ արծիւ
մը, ռաւանած կեցած է հայրենեաց վերեւ ու պիտի
չթողո՛ւ որ օտարներ յափշտակեն մեր ինչքերը. Տէ՛ր
Յիսուս իր բարերար աջով պահէ պահպանէ այս օրն-
ներեալ Տու՛նը, Ազգին Ապաստանարանը:

Վարդան. — Տէ՛ր Հայր, այդ խօսքերը չե՛ն ակորժ
հնչեր ականջներուս, որոնք կը սիրեն յաճախ դռն-
ջել շնորհներու շոինդներէն ու սուրերու շկահէն.
Ժարախ՝ եմ ծարախ՝, կ'ուզեմ ժա՛մ առաջ կռուիլ
մե՛ծ կռիւր, վճռակա՛նը, ջախջախել յամառ Յազկեր-
տի գլուխը, որուն ըզեղը՝ կարծես թէ՛ լեցուած ըլ-
լար ատրուշաններու մոխրովը:

Ղեւոնդ. — Դժոխքի կրա՛կը տանի, կրակներու մէ՛ջ
տապլտկի այդ կրակին երկրպօղուն, այդ պատու-
հա՛սը Քրիստոնէութեան:

Վարդան. — Տէ՛ր Հայր, ժամանակը սո՛ւղ է, երթանք,
երթանք Արիւնին ու Յաղթանակին ճամբան, այո՛,
կռուի՛լ պէտք է, յաղթե՛լ կամ մեռնիլ:

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե.

(Շուռանիկ. մեռաֆսէ ծաղկանկար դրօշակ մը ձեռքը, յանկարծ նետս կը մտնէ). — Այո՛, հայր սպարապետ, յաղթե՛լ կամ, այսպէ՛ս ուխտեց Շուռանիկ:

Վարդան. (Յանկարծակիի եկած, ժպտելով) — Ա՛ս ո՛ւր էր որ՝

Ղեւոնդ. (ճիացումով) — Ապրի՛ս, աղջի՛կս, կ'օրհնեմ ուխտդ, եռա՛նդդ սիրեմ, ո՛վ հօրդ արժանաւոր պա- յազատիկ, կեցցե՛ս միշտ, Մամիկոնեան Զարմին ա- նուշահոտ ու գունագեղ ծաղի՛կը...:

Շուռանիկ. (ներսուռիի մը դիրքով) — Անուշահոտ կամ գունագեղ, արժանի չե՛մ կոչուելու, մինչե՛ւ որ իմ սեռիս պատի՛ւը չփրկեմ. մինչեւ որ՝ լլկուած քոյ- բերուս, հայրենիքիս անբիծ կոյսերուն վրէ՛ժը չլու- ծեմ. ե՛ս ալ պէտք է վազեմ դա՛շտը պատերազմի, խառնուի՛մ քաջերու երամին, քաջաբա՛ր կռուիմ ու, եթէ պէ՛տք ըլլայ, մեռնի՛մ. հայրենեաց համար զոհ- ւողին երանի՛... անմահութի՛ւն է ան, ո՛չ թէ մահ:

Վարդան (կոսումով ուրիշ մը, մեղմածայն) — Երանի՛ թէ այդ քու զգացումներուդ կէսին կէսը, քառորդին քառորդը ունենար... մայրդ. բայց հողի՛ս, դուն քիչ մը համբերէ՛, հոս կեցի՛ր, ատենը կայ, այս ան- զամ ես մինակ երթամ, լուծե՛մ վրէժը բիւրաւոր- ներուն. իսկ դուն, հո՛ս կեցիր, մօրդ քով, զինքը մխիթարէ՛, սրտապնդէ՛. ան շա՛տ կարօտ է քեզի պէս խորհրդականի մը. (դառնալով Տէր Ղեւոնդին) այնպէս չէ՞ Տէր հայր:

ՂԵԼՈՆՂ. ՇՈՒՇԱՆԻԿԻՆ) — Այո՛, այո՛, հո՛ս կեցի՛ր, աղջիկս, Աստուծով, Հայոց սպարսպեա հայրդ՝ յաղթութեան դափնիներով պիտի դառնայ եւ վարձատրէ քեզ (ժպտելով) ուրիշ կերպով, դուն աղօթք ըրէ՛ որ շուտով վերջանայ մեծ կոխը, որ դեռ չէ՛ սկսած: Սանդուխտ ու Հռիփսիմէ կոյս՛երը քեզի բարեխօս ըլլան, կարգի՛ր վարդանին հարազատ աղջիկ:

ՇՈՒՇԱՆԻԿ. — Մի՛ վախնար, հայր, մի վախնար երբէք ինծի համար. ես կը սիրեմ արիւնք. թչնամիտն արիւնք... Ե՛ս ալ զինուոր եմ հայրենիքիս, ուխտեալ զինուորուհի մը, քեզի՛ պիտի հետեւիմ, շուքիդ պէս, պիտի քովէդ չզատուիմ, վահանիդ քով վահան պիտի բռնեմ, պիտի չհեռանամ քովէդ ու հե՛տդ պիտի... մեռնիմ: (Տեսաբանին մէկ անկիւնը կը փառուի, դրօշակին կրքնած, սրտում ու խոկում):

ՂԵԼՈՆՂ. — Հանդարտէ՛, արջի՛կս, հանդարտէ՛, ամէն բան կարգի կը ժտնէ, միայն դուն քիչ մը համբերէ՛, գնա՛. մի յուզուիր, ու մեզ մինակ ձգէ՛ հոս. Շուշանիկ շիկնոց, կը մօտեցայ, կ'առնե աջը Տ. ՂԵԼՈՆՂԻՆ եւ հօրը վիզը պլլուելով, դրօշակը ձեռքը կը հեռանայ, դուրս կ'ելլէ):

ՎԱՐՂԱՆ. — Է՛հ ուրեմն, Վարդա՛ն, արտաքին կնճիռները չէ՛ին բաւեր, ու հիմա, ներքին, ահաւո՛ր արգելք մը կուգայ կեցնել ընթացքդ, Վարդա՛ն... Ես հիմա երկու սուրի միջեւ կը տատանիմ, Զարուհիին յայտնութիւնները բաւական լուրջ են, մտմտալ կուտան ամէն ընտանիքի հօր. իրա՛ւ է, երէ՛ց նշանուած աղջիկս տունը մինակ ձգել չըլլար. ի՞նչ ընեմ. հե՛տս տանիմ. խեղճը պիտի չկրնայ տանիլ պատերազմին

մինչեւ վե՛րջը ա՛յն, որչա՛փ սուղ ես, ո՛վ ազատու-
թիւն, կեանք, ընտանիք, ստացուածք ոչի՛նչ են քու
քովդ. պէ՛տք է նետուիլ մահուան ասպարէզը, եր-
թա՛լ պէտք է Ազատութեան արիւնոտ ճամբան :

Ղեւնդ. — Երթա՛նք ու ընմն, երթա՛նք քա՛ջ Սպա-
րապետ :

Վարդան. — Ոյո՛, երթա՛նք, բայց որի՛ յանձնեմ
կեանքիս վարդը, Շուշանի՛ցս, որ կրակ ու բոց, մէ՛կ
աղղարար նշանիս կ'սպասէ : Ժուռն նիւսը նետուելու
է ինէ առաջ արշաւելու համար : Երթա՛նք, երթա՛նք
(Վարդան ու Ղեւնդ կը մեկնին :

Շուշանիկ. (մինակ, ձեռքին մէջ դրօշակը) — Ա՛յ կաս-
կած չունիմ, ե՛ս ալ պիտի երթամ պատերազմի, (գուր-
գուրանով մը նայելով դրօշակին վրայ) այո՛, ե՛ պի-
տի բռնեմ քեզ, իմ գեղեցի՛կ ձեռագործս, ո՛վ հայ-
բենիքիս պաշտելի պատկեր. դրօշա՛կդ Մամիկոնեան,
(սեղէն կը շարժի, գմայլանով կը նայի դրօշակին վրայ)
չէ՛, ուրիշ ո՞վ պիտի համարձակի չեղ բարձրացնել
իր թիւերուն վրայ. (յանկարձ յուզուած) մա՛նաւանդ,
երբոր, յաղթական վերադարձով մը, հօրս քաջամար-
տիկ զուռնեբը, ռազմական երգերով մօնեն ազա-
տագորուած հայրենիքիս ծո՛ցը. այն ատեն ես առջե-
ւէն պիտի քալեմ, քեզ ձեռքերուս մէջ պինդ բռնած
ու գլխուս վերեւ բարձրացուցած. մինչդեռ մայրս,
մեր զգեսկին աչտաբակէն պիտի դիտէ մեր ա՛նցքը...
(խորատուզուած ու երազուն) Կտրիճներու դուռներուն
մէ՛ջ պիտի կռուիմ ու վատերը պիտի զարհուրի՛ն...
(վայրկեան մը կը նայի) բայց եթէ հայրս, անսալով
մօս տրցունքներուն, չը դորձադրէ իր խոստումը,
ի՛նչ պիտի ընեմ... (առաջ կը նետուի ու վնասկան

եւեսով մը) ո՛չ առ չիրնար բլլալ. հայրս որք ես
հո՛ն... (դուրս կ'ելլէ) :

ՊԱՏԿԵՐ Ա.

(Սրտաւտի արժունիքը, ընդարձակ դանլին մը)
Յովսէփ կարողիկոս, Սահակ եպիսկ. Ռեսունեաց, Ե-
պիսկոպոսներ, վարդապետներ, նախարարներ, իշխան-
ներ, վասակ Սիւնի. յետոյ Ղեւոնդ երեց ու վարդան
Մամիկոնեան :

Յովսէփ կար. — Սրբազան եղբա՛րք իմ ի Քրիստոս,
որդեա՛կք իմ իշխանք և նախարարք հայոց աշխար-
հիս. աստ Կոմարուհեցանք ըստ փափաքանաց մեր
տիրեցեալ հօտին: Գիտէ՞ք, որքան կարեւոր է այս
օրուան ժողովը, որուն մէջ պիտի վճռուի մեր ազ-
գին ճակատագիրը: Ամենուն ծանօթ է վզրուկի հրովար-
տակին պարունակութիւնը. կը մնայ պատրաստել
պատասխանը, Հայոց Աշխարհիս եկեղեցական ու աշ-
խարհական պետերուն, իշխաններուն համահաճ հաւա-
նութեամբ. արդ, իօտեցէ՛ք, ի՞նչպէս արժանի է պա-
տասխանել :

Սահակ եպիսկ. — Ս. Հայրապետ, վզրուկին հրովար-
տակը ծայրէ ի ծայր անարգանքէ. . . մըն է մեր կր-
թոնքին ու հաւատքին դէմ, շիտակը չարժեր պա-
տասխանել :

Եպիսկոպոսներ, վարդապետներ, — Մոլեռա՞նդ գրուածք
մըն է. . . : Զրադաշտի ֆուճ ղենին ջատագովա՛նքը:
վասակ. — Անարդանք, մոլեռանդ գրուածք, ջատա-
գովութիւն, բառե՛ր ևն բառեր, որոնց համար ծա-

մալճառ չըլլա՛նք, հիմա խնդիրը պատասխանին վրայ է, գրաւո՞ր թէ անձամբ, ա՛ս պէտք է որոշել: Յովսէփ կաթող. — Սլւնեաց իշխանին իրաւունք կուտամ, խնդիրը պատասխանին վրայ է, բայց ըստ իս, անձամբ երթալ պատասխանել՝ վտանգաւո՞ր է, գրաւոր պատասխան մը ղրկել՝ լաւագո՞յն է:

Ամենքը. — Գրաւո՞ր պատասխան, գրաւո՞ր:

Յովսէփ կաթող. — Լա՛ւ, միայն քիչ մըն ալ սպասե՛նք մինչեւ որ հասնին Ղեւոնդ Երէցն ու Վարդան Մամիկոնեա՛նը երկու քի՛ն ալ կարծիքը պէ՛տք է առնել. անոնք աւելի լաւ ուսումնասիրած են հայրենիքի վիճակը. ժողովրդականութի՛ւն ալ շատ ունին:

Վասակ. — Արդեօք տեղեկութիւն չունի՞ն, չէ՞ն հրաւիրուած, ինչո՞ւ ուշացան:

Յոռսէփ կաթող. — Ձր հրաւիրել կ'ըլլա՞ր. հիմա ո՛ւր որ են կը հասնին, (դրսեմ ոսնաճայն, ներս կը մտնեն Վարդան ու Ղեւոնդ, կաթողիկոսին աջը կ'առնեն, շուրջանակի բարեւելով կը նստին) Սպարապետ քաջ, ժողովին նպատակը ծանօթ է կարծեմ, յարմար դատեցինք որ պարտ ու պատշաճ պատասխա՛ն մը գրուի Վերուկին, ի՞նչ է ձեր կարծիքը:

Վարդան. — Իմ կարծիքս՝ պատռե՛լ հրովարտակը, հաղորդել իրողութիւնը՝ Տիսբոն:

Յովսէփ կաթող. — Դու՞ք ինչ կը խորհի՛ք, Ղեւոնդ երէ՛ց:

Ղեւոնդ. — Ես, Ս. Հայրապետ, Սպարապետին համամիտ եմ. ի՛նքը գիտէ գիտէ աշխարհիս իրական դժուրութիւնը: (ձայնը բարձրացնելով, խոժոռադիմ, ոսփ կանգնած). Տիգրոն իշխող Յազկերտը՝ չկրնար իշխել հոս, բռնադատել մեր հոգիները, իշխել մեր սրտերուն, ու

բոնց միա՛կ իշխողն է մեր Տէր Փրկիչը. այո՛, թագաւորաց թագաւոր կ'սուի, կա՛յսր մըն է ամենազօր, տիեզերքը պողացո՛ւց, դայց իրաւունք չունի բոնաբարելու մեր խի՛ղճը. այս աշխարհիս տէ՛րն է, բայց ո՛չ երբէկ հանդերձեալինը... թո՛ղ տեղը ծանր նստի... Վասակ. — (հեգնոս) Դիտենք, երէ՛ց, քաջ պերճախօս քորոզիչ էք. բայց, կ'աղաչենք, քարոզները չե՛ն որ պիտի ճամբու բերեն Միհրներսեհ Վզրուկը. ձեր այդ խօսքերը՝ խրատներէ լսուելիք պատգամներ են. իսկ մենէ պահանջուածը՝ պատասխա՛ն մըն է. ընդունող կամ...

Յովսէփ կաթող. — Ի՞նչ, Սիւնեաց իշխա՛ն, պատասխանը դեռ որոշ չէ՞, չպիտի՞ մերժենք Վզրուկի հրովարտակը:

Վասակ. — Ես ի՞նչ ըսի. կա՛մ պիտի մերժենք, կա՛մ պիտի ընդունինք. ես բա՛ն մը չեմ գիտեր, ժողովին կա՛մքն է. ես պիտի համակերպիմ իր որոշումին:

Յովսէփ կաթող. — Չեմ կարծեր թէ ժողովին մէջ դանուին այնպիսիներ, որ դեռ տարակուսին տրուելիք պատասխանին իմաստին վրայ:

Վարդան. — Ես ըսի, պատասխանը՝ պատուել է հրովարտակը. այլապէս չե՛նք կրնար արապայտել ժողովուրդին ցրամտութիւնը:

Վասակ. — Սակայն աւելի լաւ չէ՞ նսխատեսել սմէն բանի վախճանը:

Յովսէփ կաթող. — Սիրելիներ, պարա՛պ բան է Յազկերտէ շնորհ սպասել. ան միտքը դրած է ջնջել Քրիստոնէութիւնը:

Ղեւոնդ. — Քահանայ, վարդապետ, եպիսկոպոս, դնենք սրածայր դտակը, քուրմերուն կանանչ փաթ.

թոցր կապն^նք զլուխնիս, ի՞նչ կ'ըսէք Վասակ իշխան, գոցե՞նք եկեղեցիները եւ բանալիները զրկե՞նք Յազկերտի գեղապետին. այդպէս լաւ կ'ըլլա՞յ...

Վասակ. — Ես բա՛ն մը չեմ գիտեր, ո՛չ ալ հակառակը կը պէ՛ղեմ. միայն կը յիշեցնեմ որ նախ խորհի՛ք, ապա գործենք. չա՛տ փափուկ խնդիր մըն է. երկրին կեանքին ու մահուա՛ն խնդիրը:

Յովսէփ կաթող — Այո՛, այո՛, լա՛ւ է խոհեմ շարժի՛ւն Ամենքը. — Խոհեմութիւնը՝ բացարձակ մերժո՛ւմն է, պարտ ու պատշաճ հերքո՛ւմ մը զրկել:

Յովսէփ կաթող. — Ահա՛ քու է կը դնեմ. (Բուհարկուքեան գործուղութիւնը կը կատարուի. մանուկ մը կը պսցնէ սափոր մը, ֆուկները կը հաւաքէ, յետոյ սափորը կը բերէ կը յանձնէ կաթողիկոսին Ասափորը կը բացուի՝ ֆուհահամարը կ'ըլլայ): Մերժողական պատասխան: (Այս միջոցին Վասակ Սիւնին խոժոռ խոժոռ նայելով շուրջը, տեղէն կ'ելլէ. ամենքն ալ խուժը խուժը, կ'սկսին իրարու հետ խօսակցիլ. ժողովը խորհրդաւոր երեւոյթ մը կ'ըստնայ): Ո՛րեմն, եղբա՛րք ի՞մ եւ որդեակք, որոշուեցաւ, պատասխան մը պիտի գրուի մերժողական. պիտի պաշտպանուի մեր կրօնքին սրբոթիւնը, ճշմարտութիւնը. պիտի յայտնենք մեյ Ո. Հաւատքին մէջ անխտիր մնալու մեր վերջին անփոփոխ տրամադրութիւնը, այնպէ՞ս չէ:

Ամենքը. — Այո՛, այո՛, այնպէ՛ս, այնպէ՛ս:

Վասակ (մտածելոյ). — Ինչո՞ւ չէ, այնպէ՛ս թող ըլլայ: Դեւոնդ. - Ս. Հայրապէ՛տ, վերջաբանը պէ՛տք է խնամով ըլլայ. եթէ յարմար է, մեր Ս. Հաւատքին ճշմարտութիւնը ջատագովելէ ետքը՝ թո՛ղ աւելցուի. ՁԱյս հաւատքէս մէ՛կը չկրնար խախտել մեզ. ո՛չ հրեշտակ-

ներք. ո՛չ մարդիկ, ո՛չ հուրը, ո՛չ սուրը, ո՛չ ալ դառն
ու սոսկալի տանջանքները: Մեր ինչքը ձե՛ռքդ է. ըրէ՛
ուզածդ. քենէ՛ տանջանք, մենէ՛ յանձնառութիւն...
Վաստակ. — Հերիք չեղա՛ւ, գեռ կա՛յ:

ՎԵՆՈՆԳ (նայն քափով կը շարունակէ) Քու սուրդ՝ ու
մեր վիզերը, ի՞նչ, մենք աւելի՛ լա՛ւ ենք քան մեր
նախորդները. որոնք իրենց կեանքը զոհեցին այս
հաւատքին վկայութեան համար: Եթէ մենք անմա՛հ
խկ ըլլայինք, կ'արժեր մեռնիլ Քրիստոսի սիրոյն
համար. ինքը չէ՛ր որ զմեզ մահէ փրկելու համար
ինքը մեռաւ, ինքը՝ որ անմա՛հ էր: Ա՛յ գուն, ով
արքայ, մի՛ հարցուիր ընէ՛ր, մեր ուխտը՝ մար-
գուն հետ չէ՛, որ խափուած ըլլանք: Աստուծո՛յ հետ է
անքակտելի՛, անջնջելի ո՛ւխտ մըն է, պիտի տեւէ
մինչեւ յաւիտեան: Եթէ մեզի այս հաւատքով թո-
ղուս՝ այս երկրի մէջ քենէ՛ զատ ուրիշ տէր չունինք
ու չե՛նք ճանչնար. իսկ երկնքի մէջ ալ՝ մեր Յիսուս
Քրիստոսի հետ՝ ուրիշ Աստուած չե՛նք փոխեր, քանի
որ ուրիշ աստուած չկա՛յ. իսկ եթէ տակաւին յա-
մասիս, ահաւասիկ մենք, չուտ ըրէ՛, ինչ որ կ'ուզես:
ԱԿԵՆԻՒ. — Ուրիշ պատասխան չուզեր, ոչ աւելի ոչ պակաս
Յովսէփ կարող. (Ոսֆի կ'ելլէ, բոլոր ժողովականները
նոյնը կ'ընեն) — Ուխտե՛նք սիրելի՛ք իմ ուխտե՛նք
մեր կեանքով որ մեր մահով հաստատ մնալ մեր այս
որոշման վրայ:

ԱՄԿԵՆԲ. — Կ'ուխտենք ու կ'երդնունք հաւատար-
մութիւն:

ՂԵՆՈՆԳ. — (Խաչը վեր բարձրացուցած) Անկցի՛ Որ-
միզը, խաւարի՛ Միհր արեւը:

ՎԱՐՊԱՆ. — Կեցցէ՛ պատերազմը, կեցցէ՛ Ս. պատե-
րազմը:

Ամենք. — Կեցցէ մեր հաւատքը

(վարագոյրը կ'ամաց կ'ամաց կ'իջնէ, մինչդեռ ժողովա-
կանները կը շրջապատեն կաթողիկոսը):

Յովսէփ կաթու. — (բազկատարած՝ աչքերը՝ վեր, եր-
կինք բարձրացուցած) Տէր, փրկէ՛ Հայաստանը:

(ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ԿԻՋՆԷ)

ԱՐԱՐ Բ.

(Տիգրանի մեջ պարսկական արեւունիք)

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

Յագկեհր. (Արշալոյսէն առաջ արթնցած, գաւոյնի պաշ-
ուադանին վրայ կեցած կը մտնախօսէ): Մի՛նր-Արեգակ
տիեզերքի՛ս արարիչ, ծագէ՛, շուտով ծագէ՛, ահա՛
կը փախչին հալածական ոգիները, որոնք երեւակա-
յութիւնս չարչրկեցին ամբողջ գիշերը. ∴ թագաւոր
եմ, թագաւորներո՛ւն թագաւորը: Արեւմտեան կայ-
սըրութիւնը կը դողայ, կը սառի՝ ահունէս. հիւսիս
ու հարաւ, արեւելք ու արեւմուտք, իմ ադամանդէ
մականիս ներքեւ կը հեծեն...: Բայց ես հոս, Տիգ-
րանի արքունի՛քը, կարգ մը գուշակներու, աստղա-
բաշխ քուրմերու գործիքը, դենսկետի մը խաղալի՛քը
դարձեր եմ...: Ի՞նչ կը նշանակէ տիրել ո՛չ, ո՛չ,
բա՛ն մը չնաշանակեր, տիրել կայ՝ հողին, տիրել

չկա՞յ հողիններուն, ա՛խ, ճի՛շդ ա՛յս է Հայոց պարս-
զան: — Այս ա՛զգը, զարհուրելի՛ դանդաղած, ծերա-
ցո՛ւց զիտ, առ ի՞նչ յամառութիւն...: Բայց ինչո՞ւ
հալածել այսպիսի տոկուն ու արի ժողովո՛ւրդ մը:
Աւելի լաւ չէ՞ Հայերուն կրօնքը պահպանել, իրենց
հաւատարմութիւնը չկորսնցնելու համար: Հայաստա-
նը չէ՞ միթէ՞ Բիւզանդական, կայսրութեան բանալին,
Կոնկլաւի կիրճերուն պահապա՛նը, իմ տէրութեանս
ամենամօտ հարեւանը, հետեւադարեւ ամենավտանդա-
ւորը, եթէ շահագործել չգիտնա՛մ...: Ո՛հ, ո՛հ, ոճի՛ր է,
ոճի՛ր, այս ազգը ձեռքէ հանելը, պէ՛տք է հիմա կան-
չեմ վէզի՛րս, որ մօտէն կը ճանչնայ Հայաստանը...:
(կ'երթայ դուռը կը զարնէ) Թո՛ղ գայ հայինք ի՞նչ
խորհուրդ պիտի տայ: (Յագիւրս իր գանիկ վրայ բազ-
մած է, հեռուէն, զեցնամած խաղաղութեամբ կը յա-
ռաջանայ վզուկը.)

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

Մինըներսեհ. — Տէ՛ր արքայ, յաւիտեան ապրէ՛:

Յագիւրս. — Եկո՛ւր, Մի՛հրներսեհ, ի՞նչ լուրեր բերիր,
խօսէ՛ նայիմ:

Մինըներսեհ. — Լուրերուն լո՛ւրը, Տէ՛ր արքայ Հա-
յաստանէն:

Յագիւրս. (ընդմիջելով) — Հայաստանէ՛ն, ի՞նչ կայ որ...:

Մինըներսեհ. — Եկան Հայ նախարարները, ուղղակի
տարուեցան...:

Յագիւրս. — Ո՞ւր տարուեցան:

Մինըներսեհ. — Օտարներուն բա՛նտը. Դենպետին հրա-
մանով:

Յագկերս. (մտածկոյս) — անշո՛ւշտ, բայց (լրջօրէն), մօտեցի՛ր կ'ըսեմ, աւելի մօտեցի՛ր:

Մինհրներսեհ. — (ապաւած. կասկածոյ) Տէ՛ր, Զերդ Արեղակ-նափայլ Միծու թիւնը շա՛տ յուզուած կը տեսնեմ, ի՞նչ տխուր բան կրնայ միթազնել Զեր արքայական արփիաճաճանչ ճակա՛տր...

Յագկերս. — Ոչի՛նչ. այս գիշեր քո՛ւնս փախաւ քիչ մը: Մինհրներսեհ. — Արքայից արքային արեւնե՛րը շատ, թո՛ղ Նորին Վեհափառութիւնը ներէ որ յիշեցնեմ թէ՛ Հայոց նախարարները...

Յագկերս. — (ընդհատելով) Այո՛ կը յիշե՛մ, բայց այս գիշե՛ր...

Մինհրներսեհ. — Երկի՛նք, ի՞նչ կը լսեմ, ինչո՞ւ այս գէ՛մքը գունաթափ ինչո՞ւ այս տէքերը մահանշոյլ. չարազուշտկ նախազգացումներէ կը տանջուի միտքս:

Յագկերս. — Մի՛ վրդովիր, սիրելի՛ Վլդրուկս, մի՛ տառապիր, այս գիշեր երա՛ղ մը տեսայ:

Մինհրներսեհ. — Բարեբաւտիկ երա՛ղ, կենդանի արեւով:

Յագկերս. — Ի՛նչ արեւ. չա՛ր երա՛ղ մը...

Մինհրներսեհ. — Տէ՛ր արքայ...

Յագկերս. (ծանրախոհ) — Պալատիս արեւմտեան դրան առջեւ կեցած, կը դիտէի արքունական դրախտիս զեղեցիկութիւնը. մօտերը, քանի մը քայլ անդին, տապարի ձա՛յն զարկաւ սկանջիս մահասարսո՛ւռ ու սլա՛ղ ձայն. տեսա՛յ...

Մինհրներսեհ. — Միհր-Արեւ, բարի՛ն ըլլայ:

Յագկերս. — Շատրուանիս եղերքին հսկայ կաղնին, որ կը հեծէր տապարին ընդհատ հարուածներուն ներքեւ, կաղնիին չուրջը թափօր բռնած՝ կը կաքաւէին պալատիս քուրմե՛րը. սրբազան կրակ կաղնիին ոտքը կը

միտար. մինչդեռ տապարը կ'իջնէր դանդաղ, ու մէջ
քշնելուն՝ կաղնին, ջրածդային պրկու մներով, տապա-
լումի նշաններ ցոյց կուտար:

Մինընեռսն.— Մե՞ծդ Որմիղդ:

Յազկէրս.— Ինկա՛ւ կաղնին վերջապէս, ծածկե՛ց շա-
տորու անին ջուրը, որ խեղճն արի՛ւն դարձաւ, ու
տապարին գլուխը թաղուեցաւ բունին մէջ, իսկ կոթը՝
ձեռքը մնաց Դենպետիս, որ ապուշ ապուշ կը նայէր
մերթ կրակին, որ կը միտար մերթ ջուրին՝ սր կ'եռար.
Թափօրը կը դառնար, մուխը բռնեց ամբողջ պալս-
տին հրապարակը...:

Մինընեռսն.— Ո՞վ Միհր ամենազօր, լուսաւորէ, լու-
սաւորէ՛ խաւարը:

Յազկէրս.— Աչքերս խոցուեցան մուխէն. խեղդուիլս
բա՛ն մը չէր. հեռաւոր, եղերակա՛ն ձա՛յն մը կը հաս-
նէր ու կը նուաղէր ականջիս մէջ. «Ինկա՛ւ Տիղբոն,
մարեցա՛ւ Արեաց արեւը»...:

Մինընեռսն.— Քա՛ւ լիցի, Տէ՛ր արքայ:

Յազկէրս.— Ու ես, քրտինքի հեղեղի լճ մէջ. արթըն-
ցայ, դեռ կարծես թէ նոյ՛ն դամբանային ձա՛յնն է որ
ականջիս կուգայ ու կը սառնցնէ ըզեզս:

Մինընեռսն.— Երեւակայութեան ունա՛յն խաղեր,
Տէ՛ր արքայ, յաւիտենակա՛ն է տիեզերակալ Յազկէր-
տի տէրութիւնը:

Յազկէրս.— Բայց տապա՞րը. բայց դենպետը. քուր-
մերուն թափո՞րը, մու՞խը, արիւն-ջո՞ւրը:

Մինընեռսն.— Ի՞նչ մեկնութիւն տալ կը հաճի Զեր
Վեհափառութիւնը, Տէ՛ր արքայ:

Յազկէրս;— Մեկնութիւն... Դենպետին դո՛րծնէ...:

Միհրհերսեհ.— Կանչե՞նք, Տէր արքայ,

Յազկերս.— Տե՛ղը մնայ, տե՛ղը:

Միհրհերսեհ.— Սակայն ի՞նչ կը խորհի արդեօք արքայից արքան՝, ձերբախուած ու հոս բերուած Հայոց նախարարներուն վրայ. ի՞նչ պէտք է ընել:

Յազկերս.— Առանց դենպետին բա՛ն մը չենք կրնար ընել. ա՛ն բերել տուաւ, ա՛ն հիմա թո՛ղ որոշէ ի՞նչ ընել պէտք է:

Միհրհերսեհ.— Տէ՛ր արքայ, իմ ամենախոնարհ կարծիքովս, պարա՛պ բան է այդ նախարարները հոս վար դնել, պահել, Հայ ժողովուրդը մինչեւ իր վերջին շունջը յամառ, կառչած պիտի մնայ իր պաշտած Նազովրեցի Հրեային. իսկ տուժողը պիտի ըլլանք մենք:

Յազկերս.— Ի՞նչ գիտես, ես այնպէս կը հաւատամ թէ՛ անաստան տէրութեանս կործանումը Հայաստանի ապստամբութեան երեւէն պիտի ըլլայ:

Միհրհերսեհ.— Նոր բան մը չէ՛ (գլուխը կ'երեւցնէ) տարինե՛ր առաջ գուշակուած է արդէն. մեր հիմերը քանդողը՝ մեր բռնած քաղաքականութիւնն է մասնաւորապէս Հայոց նկատմամբ:

Յազկերս.— Ո՞ր քաղաքականութիւնը,

Միհրհերսեհ.— Կրօնային հալածա՞նքը:

Յազկերս.— Դենպետի՛ն ըսէ՛, դենպետի՛ն...:

Միհրհերսեհ.— Ո՛վ է դենպետը, եթէ չվայելէ բարձր հովանաւորութիւնը Տիեզերքի տիրապետող Յազկերտին, հո՛ղ է ան ու մոխիր:

Յազկերս.— Սակայն այդ մոխի՛րը կուրցուցեր է մեր աչքերը. չե՛նք տեսներ իսկը, արդարը լո՛յսը, խաւարին մէ՛ջ կը խարխափինք յաճախ:

Միհրնեւրեհ.— Մի՛ խոռվիք, Տէ՛ր արքայ, դիւրիւն է ամէն բան, երբ որ բարեհաճի Ձերդ վեհափառութիւնը տնդամ մը կանչել տալ զենպետը, կանչե՛նք, թո՛ղ դայ, տեսնե՛նք, ի՞նչ է Միհր-Արեւուն կամքը, գործադրե՛նք այդ կամքը, որպէսզի չըլլա՛յ թէ յետինը չար ըլլայ քան սոսջինը:

Յազկէր.— Այնպէ՛ս է, զենպետը թո՛ղ դայ, կատարենք ՚ից կամքը: (Միհրնեւրեհ դուրս կ'ելլէ գետնամած խոնարհութեամբ ետ ետ հեռանալով) Խեղճ վզրուկ ինծի պէս ի՛նքն ալ բռնուէր է մոլեռանդութեան տխտէն, առանց զենպետի չկրնար ապրիլ. ո՛չ ալ իր սեփական կարծիքն ունի. (մելամաղձոս) Թշաւա՛ն կատարութիւն, որուն սա՛ծը կրօնի պաշտօնէի մը ձեռքը յանձնուէր է: Ես գահիս վրայէն... (Միհրնեւրեհ կը մտնէ.)

Միհրնեւրեհ.— (գետնափառ խոնարհութեամբ) Տէ՛ր արքայ, հիմա՛ կը մտնէ զենպետը:

Յազկէր.— (միտ երազուն) Կ'իշխեմ ծովուն ու ցամաքին, իսկ զենպետը:

Միհրնեւրեհ.— Այո՛, հիմա՛ պիտի դայ:

Յազկէր.— (շարունակելով իր մեղախօսութիւնը, միտ երազուն)— Կ'իշխե՛ ի՛մ հողիս, խղճի՛ս, կեանքի՛ս ու գահիս վրայ, այո՛, զենպետը կ'իշխէ թագի՛ս ալ. սէրութեա՛նս ալ, բովանդա՛կ տիեզերքին...:

Միհրնեւրեհ, (նոր սրափած)— Ո՛չ երբէք, ես առանք քան մը չեմ կրնար ընդունիլ. ես որ վզրուկն եմ Արքայից արքային ու հաւատարիմ զրուպը:

Յազկէր.— Դո՛ւն այդպէս կ'ըսես, բայց ես ինքզինքս չե՛մ ճանչնար. չե՛մ գիտեր թէ ո՛վ եմ և ինչ եմ...:

Մինընեռեն. Տէ՛ր արքայ. (նայելով դէպի դուռը) ա-
հա՛ կուգայ. (դենպէսը ցոյց տալով)։

ՏԵՍՍՐԱՆ Գ.

(Նախորդները, Դենպէսը)

Դենպէս. (դռնեն ներս կը մտնէ, զյուսը խոնարհած, բազ-
կատարած առաջանալով, սրածայր գտակովը, դեպին հո-
ղաբալովը, կ'ողջունէ) .. Արքայ՝ արքայից, Սիրեց-
եա՛լդ աստուծոյ. ապրէ՛ յաւիտեան :

Յազկէտ. (մըքմըքալով) — Ի՛նչ ալ սիրեցեալ, (բարձր
ձայնով) Եւ դուն, ո՛վ իմ տէրութեանս վահանը, ո՛ղջ
ըլլաս, ի՛նչ լուր :

Դենպէս. (հսնդիսաւոր ու խորհրդաւոր) — Այսօր Արեւ-
ելքը կը խայտա՛յ, Հիւսիսի վայրենիները դարձի
եկան. ահա՛ւասիկ Արեւմուտքէն դունդադունդ կը
դիմեն Արքայից արքային ոտքը, Տիգրո՛ն կը խոնը-
նուին հեթանոս իշխանները .. :

Յազկէտ. — Ո՞ր իշխանները կ'ըսես :

Դենպէս. (արհամարհոս ժպիտով) — Սա մեզի Քրիստո-
նէս թիւն քարոզող Հայո՛ց իշխանները :

Յազկէտ. (լրջօրէն) — Կարծեմ մե՛ր կողմէն եղաւ ա-
ռանկ փորձ մը, Միհրնէրսեհին նամակին պատասխա-
նը զրկած էին, ուրիշ ո՛չինչ :

Դենպէս. — Բայց այդ պատասխանը կը վայելէ՞ր, Տէր
արքայ :

Յազկէտ. — Իրենց հաւատքը կը քարոզէին :

Դենպէս. — Եւ արքայից Արքային բարձրագոյն հաճու-

թիւնը կարճամարէին :

Յազկեհեր. — Ի՞նչպէս...

Դեմպեհ. (բազկասարած, արմատութեամբ մը ե՛ս ետ քաշուելով — կ'եցցե՛ս յաւիտեան, Արքա՛ց աստուածնե՛րը չը բարկանա՛ն իրենց տնմահ փառքը անցնելու յանդերձող ա՛յլ մը Հայերը՝ պէ՛տք է որ պատժուին):

Մինքնեքսեհ. — Ձր պատժուեցա՞ն, դեռ ի՞նչ պիտի ընէինք, Հա՛յր դենպետ, կալանաւոր՝ հոս բերուեցան. անսովոր նախատինքներով անարդուեցան. ալ ի՞նչ ընէինք :

Դեմպեհ. (շարունակելով միեւնոյն արմատութեամբ. մոլեռանդութեան բոցով) — Անշէջ կրա՛կը որ կը վառի Մայր-Ատրուշանին մէջ, Արեւը որ կը շողշողայ կապոյտ խորանէն, Որ իզգ՛ բարութեանց հայրը, մեր Ս. Դինը, դարաւոր աւանդութիւնները, ասոնք ամէնքը ծաղրե՛լ... ու դեռ լո՛յսը վայելել՝ Միհր-Արեւին, Տէ՛ր արքայ, չղայրանան արդար աստուածնե՛րը (իբր քե դուր բռնած):

Յազկեհեր. — (նկստիք) Լա՛ւ, լա՛ւ, ի՞նչ ընենք որ չը զայրանան, ըսէ՛ որ կատարենք:

Դեմպեհ. — (բազկասարած) Ա՛յս է դից կամքը. ի ներկայութեան Մեծիդ Վեհափառութեան, բերել կեցնել այս ապստամբնե՛րը, նախ խոստով մեքով ողորդել, յետոյ եթէ մերժեն, տանջանքներ սպառնալով. մինչեւ որ հրաժարին իրենց ծաղրելի ազանդէն, ու դառնան ի լոյս Արեգակին :

Մինքնեքսեհ. — Եթէ, ո՛վ մեծդ Դենպետ, չյօժարին, այն առեւն ի՞նչ ընել պէտք է :

Դեմպեհ. — Այն ատեն՝ կր խորհինք. առայժմ դից հրա-

մանքն է դարձնել զանոնք յոյորութենէն և առջնորդել ճշմարտութեան ճամբան:

Յազկեօրս — Բերուածները որոնք են հազարապետ: Միհրնեօրսն. (գրութիւն մը ձեռքը, մեջքեղ կուգայ, բարձրաձայն կ'սկսի կարգալ):

Վասակ Անուն Սիւնեաց Տոհմէն

Վարդան » Մամիկոնեանց »

Ներշապուհ » Արծրունեաց »

Արտակ » Ռշտունեաց »

Գաղէշոյ » Խորխոռունեաց »

Մանկճ » Ապահունեաց »

Արտակ » Մոկաց »

Վահան » Ամատունեաց »

Գիւտ » Վահունեաց »

Շմաւոն » Անձնեացեաց »

Ասոնք են կանչուածները, ու արքունիքը բանտարկուածները. ամէնքն ալ ներկայանա՞ն:

Յազկեօրս. — Ի՞նչ պէտք կայ. երկու, երեքը, կը բաւեն հոս թո՛ղ բերուին Վասակ Սիւնին, Վարդան Մամիկոնեանն ու Ներշապուհ Արծրունին, այդ երեք լսե՛նք նայինք:

Միհրնեօրսն. — (դուրս կ'ելլէ խոնարհութեամբ):

Յազկեօրս. — Դո՛ւն, ո՛վ կրօնից պետ, դուն հո՛ս կեցի՛ր, քովէս մի հեռանար, պէտք ունիմ քու ներկայութեանդ:

Դեմպեօ. (խոնարհելով կը նստի) — Մառա՛յ եմ ամենաանուասողս, Արքայից արքայիդ:

Յազկեհեր. — Երբէկ չյուզսւիս, մինչեւ վերջը մտի՛ք ընենք, թո՛ղ խօսին:

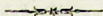
Դեմպեհ. — Ես չե՛մ կրնաք հանդուրժել, եթէ յանդըդնին դէմ խօսիլ և մեր կրօնը ծաղրելու չստի առաջ տանին իրենց լրբութիւնը:

Յազկեհեր. — Ի՞նչ կ'ուզեն թո՛ղ ընեն, մինչեւ վերջը մտիկ ընենք:

Դեմպեհ. — Ծառա՛յ եմ, Տէ՛ր Արքայ, համբերելու քանք չսկսեմ խնայեմ:

Յազկեհեր. — Այո՛, այո՛, ամէն մեզմ միջոց դործածէ՛նք, մինչեւ որ յաջողինք դարձի բերել այդ դժբա՛ղտ մուրհաւանները, ու մե՛նք ալ ազատուինք:

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

Նախորդները, Միմրներսն, Վասակ, Վարդան, Ներսայուն, ոսիկաններ

Միմրներսն. — (յարգանքի բարձունով մը) Ահա՛ տաիկ Տէ՛ր Արքայ (ձեռնովը մեկիկ մեկիկ առաջ կը բերէ), Վասակ Սիւնեաց իշխանը, Վարդան Մամիկոնեա՛նն ու Ներշապուհ Արծրունին, Ձեր Վեհափառութեան հպատակ ծառաները:

Յազկեհեր. — (ծուռ ծուռ նայելով դեմպեհին, յետոյ Վասակին) Առա՛ջ եկուր նայի՛մ, Սիւնեա՛ց իշխան, ի՞նչպէս էք հիմա, հանգստացա՞ք:

Վասակ. — Շնորհիւ Շահինշահիդ Աշխարհի, հանգի՛ստ ենք այնպէս ինչպէս կ'ըլլայ սպանդանոց տարւող ոչխա՛ր մը:

Յազկե՛րս. — Բայց դու ք ինչո՞ւ սպանդանոց տարուիք, ինչո՞ւ չզիտնաք ձեր յարզը, ձեր պատիւը :

Վարդան. — Տէ՛ր Արքայ, մեր պատիւը՝ մեր երկիրը թողեր, հո՛ս ենք եկեր, փառքէ մերկացած :

Յազկե՛րս. — Դո՛ւն, Մամիկոնեան նո՛ր սպարապետ (հեզնոս) դոնէ դուն երբէ՞ն իվեր սորվեցար ա՛յնչափ աստուածաբանութիւն, նախնիքներդ Գոնփիւկիոսի հաւատացեալներ, երբէք կրնայի՞ն դուշակել թէ՛ իրենց սերունդէն մէկը պիտի ելլեր, Հրեայ մը պիտի պաշտէր... (բխիջներով) յիմա՛ր գաղափար, Հրեայ մը պաշտել իբրեւ Աստուած և Աստուծոյ Որդի՛... (խոժռադէմ) թողէ՛ք թողէ՛ք կըսեմ այդ ցնո՛րքը... : կուրութի՛ւն, տխմարութի՛ւնը... :

Վարդան. — Տէ՛ր Արքայ, մեր Հաւատքը՝ վսեմ կոյրն է որ կը տեսնէ ինչ որ չեն կրնալ տեսնել դենպետին հղան աչքե՛րը... : Մենք կոյր թող կոչուինք, հող չէ՛, միայն թէ՛ չը չլանանք ձեր Արեւին պատրանքներէն :

Յազկե՛րս. — Կապանքի ու բանտի մէ՛ջ անդամ կը պահէք նոյն յոխորտա՛նքը, (բորբոքած) ահա՛ կ'ըսեմ, ցնորա՛ծ զլուխները, հրաժարեցէ՛ք աւելորդ պաշտամունքներէ. ի՞նչպէս կրնաք ուրանալ Տիեզերքին Աչքը, յոյս կեանք ու զօրութիւն պարգեւող Արեգա՛կը : Ներսէսապուհ. — Կը տեսնեմ որ, Տէ՛ր Արքայ, Դուք, (հեզնոս ժպիտով) քան զդենպետն աւելի հմուտ էք ձեր Դենին, որ զժբաղտարար, (կմկմալով) խա... խո՛ւտ է : Դենպետ. (ծուռ ծուռ նայելով Ներսէսապուհին եւ կասալութեան շարժումներով) — Խելադա՛ր... Արքայից արքային առջե՛ւ ալ կը յանդգնիս հայհոյել... :

Ներեապոլիս. — (զայրագի՛ն) Դո՛ւն, ո՛վ դենպե՛տ, տեղդ
ծա՛նր նստէ՛, Արքայից արքային առջեւ կը գլու-
նու ինք. չափաւորէ՛ լեղուդ... :

Յազկէրս. — Ի՛նչ անտա՛յ գլուխներ ու բռնկած ըղիղ-
ներ. (Ներեապոլիսին) ինծի՛ նայէ՛, հոս Հայաստանի
լեռները չե՛ն, Արծրունեաց սահմաններէն ամիսնե-
րով հետո՛ւ ենք... :

Ներեապոլիս. — Հոյ իշխան մը, սոսկական հա՛յ մը ան-
գամ, ո՛ւր ալ երթայ Հա՛յ է, և իր հայրենիքը չու-
րանար: Գիտցա՛ծ ըլլաք, Տէ՛ր Արքայ, որ դենպետի
մը, քուրմերուն ձեռքը խաղալի՛ք մըն էք դարձեր... :

Յազկէրս. (ցած ձայնով, ապշահար) — Խաղալի՛կ մը,
ինչէ՛ն դիտէ որ ես, (բարձրաձայն) վե՛րջը... :

Վարդան. — Վե՛րջը. ի՛նչ պիտի ըլլայ. Հայաստանի
պէս չքնաղ երկիր մը պիտի ձեռքէ հանէք, ուրիշ ոչ-
ի՛նչ:

Յազկէրս. — Ի՛նչ պէս:

Վարդան. — Ե՛տ պիւրաւ ու շա՛տ մօտէն, եթէ դեռ
հոս արգիլափակէք Հայոց Աւագանին ու բովանդակ
Հայաստանը մատնէք անիշխանութեան:

Յազկէրս. — Հոգ մի՛ ընէք. ձեր տեղը բռնողներ ու-
նիմ, իսկ դուք, ապերախտնե՛ր, անգամ մըն սլ չէ՛ք
կրնար տեսնել երեսը ձեր լեռներուն. քանի որ այս-
պէս կը յամառիք:

Դեմպետ. — Տէ՛ր Արքայ, պիտի զղջա՞ն ասոնք շա՛տ
ուշ... շա՛տ սուղի պիտի նստի իրենց այդ զղջումը:

Վարդան — Վաղը յայտնի կ'ըլլայ զղջացողը:

Վասակ. — Արքայից արքային. ամենաողորմած Յազ-
կերտի բարձրագոյն կամքէն կախուած բան մըն է.
եթէ բարեհաճի, ամբողջ Հայաստանը այսօր ևս ա՛րե-

նասիրական երկիրը կ'ըլլայ. ժողովաւորդն ալ՝ իր աշխատհական ու եկեղեցական պետերով՝ իր հլու հաւատարիմ ծառան ու հպատակը...

Յազկերտ. (Բիշ մը հանդարտ) — Միւսեայ իշխան, շատ լաւ կը խօսիս, միթէ մենք չե՞նք ուզեր որ այնպէս ըլլայ:

Վասակ. — Ձեր վեհափառութիւնը կ'ուզէ, բայց...

Յազկերտ. — Բայց ի՞նչ, շարունակէ՛:

Ներսէսյան. — Բայց Դենպէտը...

Վարդան. — Բայց քուրմե՛րը չեն ուզեր...

Դենպէտ. — Քուրմերը չա՛տ կը նախատէք, կը զայրացնէ՛ք աստուածները:

Յազկերտ. (դենպէտին) — Դուն կեցի՛ր...

Վարդան. (բարկացած առաջ նետուելով) — Ի՞նչ կ'ըսէ, Տէ՛ր Արքայ. ի՞նչ կերպէ ձեր դենպետը ալ ատենն է դիմակը պտտուելու, Դո՛ւք. (ինզինքն ամփոփելով) Տէ՛ր Արքայ, լաւ չէք ընել, երբ ձեր տէրութեան հաւատարիմ ու անձնուէր հպատակները կի չարչարէք այս կերպով. դուք, Տէ՛ր Արքայ, ձեր ձեռքով, ձե՛ր դահին տակ անդունդ մը կը բանաք ու ձեր տէրութեան դերեղմանը կը փորէք...

Յազկերտ. (ցած ձայնով մեկուսի) — Տապա՛րը...

Վարդան. բարունակելով աւելի եռանդով) — Ու դուք, ձեր թագն ու մականը կը թաղէք, ո՛վ թագաւոր, ապերախ՛տ էք, ապերա՛խտ, ի՞նչպէս շուտ մոռցաք մեր ծառայութիւնները. (անդին Վասակ ինքզինք կ'ուսէ դժգոհի բարձունքով) ի՞նչպէս շուտ մոռցաք, դեռ քանի՞ ատրի եղաւ, ձեր արքայական փախստական դունդերուն օգնութեան վաղեցի այրուծի քաջերովս...

Յազկեհերս. — Մենք այդ բաները չե՛նք ուրանար, միշտ
կը յիշենք:

Վասակ. — Եթէ յիշէիք, Տէ՛ր Արքայ, մենք հիմա
հոս, այս նուաստացումին, այս ստրկութեան մէջ
չէի՛նք գտնուիր...

Վարդան. — Այսուհետեւ պիտի տեսնէք թէ՛ մեր հոս
արդեւափակ մնալը՝ քանի՞ աղէտներու դուռ պիտի
բանայ, վաղը կ'իմանաք, հարեւան թշնամի ցեղերը
ի՛նչպէս պիտի ասպատակեն ձեր տէրութեան սահ-
մանները...

Յազկեհերս. -- (Iurnus-upar) Իմ կեանքս՝ պատերազմե-
րու շա՛րք մըն է, ջրի ձայն կուգան ինծի այդ այդ
չարագուշակ սպառնայիքնե՛րը, (ցած ձայնով) բայց
տապա՛րը... (կը խորատուգուի սեւ կասկածներու մեջ):

Իեմայեհ. — (բարձրագոյ) Արքայից Արքային փառքն ու
պարծա՛նքը կը կազմեն իր ջերմեռանդութիւնը.
աստուածնե՛րը կը պահեն Նորին Վեհափառութեան
թանկագին տարիները, անսասա՛ն է տէրութիւնը...,
Ներապում. — Սասանեա՞ն տէրութիւնը կ'ըսէք:

Իեմայեհ. — Դուն Արծրունի՛, դուն չափը կ'անցնես.
(կիրքով կը ցատկէ տեղէն, նեղանալ կ'ուզէ):

Յազկեհերս. — Հանդարտէ՛, ո՛վ գենպետ, հանդարտէ՛,
հիմա կը տեսնեն, (դառնալով երեխն Ձեզի՛ եմ, կը
լսէ՞ք, պիտի հրաժարի՞ք ձեր ծաղրելի ազանդէն թէ
ոչ, ըսէ՛ք, մէկ բառով, այո՛ կամ ո՛չ:

Վարդան. (առաջ նետուելով) — Ո՛վ Արքայ, կը կարծէ՞ք
թէ եկեղեցիները թագաւորներու պարգեւներ ըլլան.
քա՛ւ լիցի..., Զինուորներու քաջութեան աւա՛րն ալ
չեն անոնք. ո՛չ ալ դեւերու շնո՛րհքը, անո՞նքը Տէ՛ր

Արքայ, միա՛կ Աստուծոյ, Արեւին ու աստղերուն ծն-
վերուն ու ցամաքին Արարիչ Աստուծո՛յ, Ամենակա-
լին շնորհքն են. գիտէ՞ք.

Յազկերս,— է՛հ, ի՞նչ ըսել կ'ուզես:

Վարդան. (տեսելով աւելի սրտմտութեամբ)— Ըսել կ'ու-
զեմ թէ՛ սպառնալիքներդ անօգո՛ւտ են. չարչարան-
քը՝ մեր հաշուեզրքին մէ՛ջ է. իսկ մեռնիլը՝ մեր
ուխտն է:

Յազկերս. (կասկած ու վրիւրած)— Վզրո՛ւկ, ա՛ռ ա-
սոնք ու բա՛նտը թող հետեն. (այս միջոցին դեմպէսը
գլուխը կ'երեցնէ վրեժխնդիր գոհունակութեամբ մը,
մինչդեռ Յազկերս խօսքը երեքին ուղղելով) — Ահա՛
կ'երդնում, Միհր-Արեւո՛ւն վրայ, ա՛լ յոյսերնիդ
կտրեցէ՛ք ցանկացածը նորէն գտնելէ. երդումս՝ եր-
դո՛ւմ է, կը կրկնեմ ու կ'երեքնեմ ահա՛... Սազաս-
տա՛ն պիտի աքսորել տամ ձեզ անկոխ ճամբաներէ,
որպէսզի ձեռնէ չտաքը ճամբան մնան խորշակահար:
'Իեմպէս. (հեգնոս) — հոգերնի՞ն էր. Գրիստոսի ետե-
ւէ՛ն պիտի հասնին:

Վասակ.— Այդ անդթութիւնը չի գործեր Արքայից
Արքան:

Յազկերս. (առանց փոխելու սպառնական տեսք)— Ողջ
մնացածները պիտի փակեմ անել զնտաններու մէջ և
անմարդաձայն բերդերո՛ւ խորքը... Ասո՛վ ալ չի՛ վեր-
ջաւար. անթիւ զօրքեր պիտի արձակեմ ձեր երկի՛րը,
փիղերովս մէկտեղ. զերի՛ պիտի վարեն ձեր կիներն
ու զաւակները: Ձեր վա՛նք ու վկայարան կոչած ե-
կեղեցիները՝ հիմէն պիտի փլցնել տամ, ո՞վ պիտի
կրնայ արգիլել: (Վզրուկին դառնալով) Ա՛ռ, տար ա-
սոնք մահապարտներուն զնտանը...

Ներեապուն. (երբոր կը տարուին, ետին դառնալով) —
Յարրարո՞ւս բռնաւոր...

Դենպետ. (ետեւում) — Լիրբե՛ր, հայոյիչնե՛ր, անհա-
ւատնե՛ր...

Յազկետ. (դենպետին) — Է՛հ, ուղածդ ա՞ս էր, դեն-
պե՛տ:

Դենպետ. (ոտի ելլելով ու թեւատարած վեր լալելով) —
Յաւիտեան տարէ՛, Տէ՛ր Արքայ. անմահ աստուած-
ները՝ ձեր գործը կ'օրհնեն, արդարութիւնը գործա-
դրեցիք, Որովհդ հրճուեցա՛ւ:

Յազկետ. — Բայց եթէ այդ քարղլուխները յամառին,
այն ատեն ի՞նչ կ'ըսեն աստուածները...

Դենպետ. (դիւային ժպիտով մը) — Տէ՛ր Արքայ, այն ա-
տեն ամէնքն ալ կ'աչնչացնենք ու երկրին կը տի-
րենք վերջնականապէս:

Յազկետ. — Դիրին չէ՛ Հայաստանը դիրին չէ՛ նը-
ռաճել, դարերո՛ւ գործ է, (կը մտնայ) Թո՛ղ զիս մի-
նակ, ո՛վ դենպետ, գո՛ւն ալ գնա՛, հարցո՛ւր կամքը
աստուածներուն, յետոյ կը կանչեմ քեզ: (Դենպետ ետ
ետ քաշուելով, ձեռքերը երեցնելով, օրհնելով կը մեկնի):

Յազկետ. (մինակ) — Դենպետի՛ մը, քուրճերուն ձեռ-
քը խաղալի՛ք եմ դարձե՛ր տե՛ս, հայ իշխան մըն
ալ գիտէ, ա՛յ դադտնիք մը չէ, ըսել է թէ՛ հպատակ-
ներուս մէ՛ջ ալ կը խօսուի, ամէնքն ալ հասկցած են
թէ՛ Յազկետ գործի՛քն է դենպետին ու անոր քուր-
ճերուն խաղալիքը... (ինքզինքը ցուցնելով եւ բութա-
մասը կուրծքին դնելով) Ե՛ս Յազկետը, (զանը ցոյց տա-
լով) այս գահին տէ՛րը. դենպետին խաղալի՛քը...

ՊԱՏԿԵՐ Բ.

ԲԱՆՏ

Վասակ, Վարդան, Ներսայուն, Նախարարներ

Վասակ. — Կատղած գազան մըն էր կարծես. ու ան
ի՛նչ փրփուր, ի՛նչ յորձուներհր...

Ներսայուն. — Հապա դենպե՞տը, այն հրէ՞ջը:

Վարդան. — Երդումէն մի՛ վախնաք, վա՛ղը կը փոխէ
միտքը, Յազկերտի չափ յեղյեղուկ թագաւոր մը քիչ
կը գտնուի:

Վասակ. — Ո՛վ գիտէ. կրնայ ըլլալ որ անմիջապէս գործա
դրել տան իր հրամա՛նը, այն ատեն մենք թ՛ւր կը մնանք
ո՛ւր կը մնայ մեր կամշոտութիւնը. երբ կը պնդէի Ար-
տաշատի ժողովին մէջ որ լս՛ւ մը խորհելէ ետքը պա-
տասխանենք. գոնէ այն կծու, անմարսելի վերջաբա-
նը չէր գրուեր, Ղեւոնդ երէցի բորբոքած ըղեղին
պտո՛ւղը:

Վարդան. — Մի՛ զրպարտեր բացակայ քահանայ մը,
ան իր սրտէն բղխածը խօսեցաւ ու ժողովը զայն ըն-
դունեց:

Վասակ. — Ի՞նչ ընենք ուրեմն, չարունակե՞նք մեր
յամառութիւնը (քուլցած վիստած) բայց պիտի կըր-
նա՞նք:

Ներսայուն. — Շուտ կը յուսահատիս, Սիւնի՛, սպա
սե՛նք տեսնո՞նք ի՞նչ կը բերէ մեզի վաղուան օրը:

Վարդան. — Վաղուա՛ն սպասե՛լ ??? հիմակուրնէ՛ պէտք

է հետք մը խորհիլ, ժամ առաջ այս կացութեան զերջ մը գնելու համար, եթէ դեռ տեւէ, մէկ երկու ամսուան մէջ հաշրենիքը քարու քանդ կ'ըլլայ:

Վասակ. — Ի՞նչ միջոց կայ, գիտէ՞ք բան մը... (դրսեն ոտնաձայն մը, դուռը կը զարնեն. ամենքը դէպի դուռը կը վազեն, բանապահ մը ներս կը մտնէ):

Զանգակ. (բանապահի նազուսով — Այս հագուստի տակ չը կրցա՞ք զիս ճանչնալ, սիրելիներ՝, ողջո՞յն ձեզ):

Ամենքը. (յանկարծակի եկած, ապուշ ապուշ նայելով) — Ո՞վ կ'ըլլաս:

Զանգակ. (առ Սիւնի) — Սիւնեա՛ց իշխան, լա՛ւ նայեցէք, չէ՞ք ճանչնար, (կը նային ու կը նային) զարմա՛նք, Զանգակ երէցը չե՞մ:

Ամենքը. — Զանգակ երէ՞ցս:

Վասակ. — Ուրիշ՞ ուր:

Զանգակ. — Ձեր ետեւէն եկայ շինչեւ Տիղբոն:

Վարդան. — Ի՞նչպէս յաջողեցար հոս մտնել:

Զանգակ. — Հիմա՛ պիտի պատմեմ:

Ներսիսյան. — Պատմելու պէտք չկա՛յ. հասկցա՛յ:

Վասակ. — Ի՞նչ հասկցար:

Ներսիսյան. — Ուրացա՛ծ է, ուրացա՛ծ. այլապէս չէր կրնար ներս մտնել:

Զանգակ. — Ի՞նչ ընէի զաւա՛կս, հոս Պարսկաստա՛ն է, բռնաւորին սուրին տակ ի՞նչ կրնայի ընել. եթէ չուրանայի. զիս պիտի կախէին կամ ցից հանէին. հիմա ողջ եմ, կ'ապրիմ. ու թերեւս ձե՛ր ալ ապրելուն միջոց ըլլամ:

Վարդան. — Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, չո՛ւտ ըսէ՛. այդ բան-

տապանին հագուստը ի՞նչպէս կրցար ճառել:

Զանգակ. — Կսչա՛րքով, տեսնես, սպարապե՛տ, ի՞նչպէս ընդհանրացած է հոս կաշառակերութիւնը. մեծէն մինչեւ պղտիկը, ուտելով վարժուած են, կրծօն տուր՝ ամենակարող ես. այնքա՛ն հզօր է կաշառքին դերը...

Վարդան. — Էա՛ր, կտրելի չէ՞ մեղի ալ ճարել քանի մը ձեռք բանտապանի հագուստ, հանգնինք ու փախչինք, դառնանք հայրենիք:

Զանգակ. — Ատիկա անկարելի է, բայց ուրիշ աւելի դիւրին ու գործնական միջոց մը կայ:

Ներսէսապուհ. (խորհրդաւոր ակնարկով մը). — Այդ միջոցը քեզի պահէ՛, դիտե՛մ. դիտեմ:

Զանգակ. — Խոտելի միջոց մը չէ՛ սակայն. արդէն ուրիշ միջոց չկայ, վաղը. արշալոյսին ձեռնակապերով պիտի աքսորուիք պիտի տարուիք ո՛վ դիտէ ո՛ւր. ա՛յս է Յազկերտին հրամանը:

Վարդան. — Մեր ներկայութեան ըրաւ երդումը. «Սաղաստան պիտի աքսորեմ» կը մօլտալ Գաղանը:

Վասակ. — Ի՞նչ, կը ծաղրէ՞ք, չի՞ կրնար գործադրել ինչ որ հրամայեց:

Վարդան. — Անտարակո՛յս, բայց չեմ կարծեր թէ այդ հրամանը նոյնը մնայ, Յազկերտ կ'ըսեն լոնոր, վայրկեան մը յետոյ կը տեսնես որ փոխուած է, դուն Դենսպետը կը տեսնե՞ս, դենպետը, ան գեհնեցո՛ւն, դժոխքին կո՛ճղը... ա՛խ, ան կը տեսնե՞ս, անո՛ր ձեռքն է ամէն բան:

Զանգակ. — Ուրեմն ես երթամ, կ'երեւի թէ ինծի պէտք չպիտի ունենաք, ինքզինքնիդ ապահով կը կար-

ծէք, բայց կը սխալիք չարաչար, այսչա՛փ ըսէ՛մ որ
ատեն չկայ, եթէ ա՛յսօր, ա՛յս պահուս վճռական մի-
ջոցի մը չը դիմէք, կորսուա՛ծ էք:

Վասակ. — Ըսէ՛ նայինք, ի՞նչ միջոց կ'այ:

Զանգակ. — Երեսանց ուրանալ, խոստումներով Յաղ-
կերտին աչքը փոչի ցանել, պարզեւնեքով լիանալ,
առօք փառօք հայրենիք վերադառնալ, ահա՛ միջոցը:
Վարդան, (կիրքով) — Ի՞նչ կ'ըսէք, երէ՛ց, ի՞նչ կ'ըսէք,
երբ սե համբուը Հայաստան հասնի, ժողովուրդին
ձեռքէն ի՞նչպէ՞ս ազատինք:

Ներսայուն. — Ղեւոնդ երէ՛ցը մանաւանդ, հաւատա-
ցէ՛ք, բահերով, բիրերով վռնտել կուտայ մեզ:

Վասակ. — Բա՛ն մըն ալ չե՛ն ըներ, նոյնիսկ կ'արդա-
րացնեն ալ:

Ներսայուն. — Շա՛տ լաւատես կը տեսնեմ քեզ, Սիւ-
նի՛:

Վասակ. — Մեր ժողովուրդը լաւ կը ճանչնամ ես.
վստահ եմ թէ՛ ո՛չ ոք պիտի մեղադրէ մեզ, եթէ այս
միջոցին դիմենք:

Ներսայուն. — Եթէ այդպէս է, ընտրե՛նք ուրեմն Տէր
Զանգակի ցոյց տուած միջոցը, շուտով վերջ մը դնենք
այս կացութեան:

Վարդան. — Բայց խի՞ղճը, բայց հանրային դատա-
տա՞նը. բայց պատմութի՞ւնը, ո՞ւր պիտի փախչինք
մենք այս երեքին դատապարտութենէ՛ն...

Վասակ. — Ներկան, ներկա՛ն խորհինք, ապագային
դատաստանը՝ վերջի խնդիր է. հիմակուա՛նը նայինք:

Զանգակ. (աւսնալով) — Շուտ երէ՛ք, կաղաչեմ, ժա-
մանակը կ'անցնի պէտք է մեկնիմ, կ'ըսպասեն ինձի:

Վարդան. — Որո՞նք կ'ըստասեն :

Զանգակ. — Հիմա չե՛մ կրնար ըսել, գաղտնի՛ք պէտք է մնայ :

Վասակ. — Հոգ չէ՛, դարձեալ գաղտնիք թո՛ղ մնայ. Ներսէպուհ. — Դենպե՛տը կ'ըստասէ :

Զանգակ. (Ժպտելով) — Է՛, անո՛ր պէս մէկը, ի՛նչ որ է. ան երկրորդական է, բուն խնդիրը նայի՛նք մենք :

Վարդան. — Ի՛նչ կ'ըսես, Սիւնեաց իշխա՛ն.

Վասակ. (կմկմալով) — Ե՛ս, եթէ ինծի հարցընէք, համարի՛տ եմ Տէր Զանգակի, որովհետեւ ատկէ զատ, ուրիշ միջոց մը չեմ գիտեր :

Ներսէպուհ. — Ի՛նչ կրնանք ուրեմն, կա՞յ ուրիշ միջոց մը, անո՛ր դիմենք :

Զանգակ. (աւելի արտօրաւով) — Ես կը մեկնիմ. ի՞նչ պատասխան տանիմ հոն :

Ամեհմը. (բացի Վարդանէն) կ'ուրանա՛նք, կուրանա՛նք...

Վարդան. — Պայմանաւ որ մեր երկիրը վերադառնանք անյապաղ :

Զանգակ. (զոհ եւ զուարթ) — Անշո՛ւշտ, անշո՛ւշտ, շա՛տ լաւ, միա՛յք խաղաղութեամբ (կը մեկնի գրեթէ վագելով) :

Վարդան. (բանտին երկայնք տքսելով) — Ուրանա՞լ հա՞: Ի՛նչ ահռելի վայրկեան, ո՞ր բերանը պիտի կրնայ բացուիլ, ո՞ր լեզուն է ան որ պիտի արտասանէ պիղծ աշուհներ դեւերու, կուռքերու, որ ձաւնկերը պիտի ծռին երկրպագելու կրակին, Աստուած իմ, ան ի՛նչ ահաւոր վայրկեան է... (յանկարծ այլափոխուած) բայց, ի՞նչ օգուտ հայրենի՛քը...

Բաժնատան մը . բանսին մէջ կը մտնէ կանչելով ճախարարները) — Աղա՛տ էք, եկէ՛ք եկէ՛ք, Արքայից արքայի՛ն քով, (ճախարարները կարգով դուրս կ'ելլեն) :

ՊԱՏԿԵՐ Գ.

(Յազկերտի պալատը, մէկ անկիւնը Ասրուեան մը, կուռներ, Յազկերտ գանին վրայ բազմած, 'Եննպէսը ըզզեսաւորուած, ներս կը մտնէ, ետեւէն ֆուրմերը, ՀԱՅ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ, կիսաբոլորակ մը կազմած, կը խոնարհին արայական գանոյփին առջեւ) :

Եննպէս. (ռակի բուրվար մը ձեռքը խնկարկելով Ասրուեանի կրակին ու երգելով) :

Անժա՛ն Արեւ, ժպտէ՛ վերէն,

Ուրախացէ՛ք, աղզ համօրէն

Նրկինք երկիր կեա՛նք ըստանան

Գիշեր ցերեկ թո՛ղ քեզ փառք տան :

Քուրմեր. — (երգելով)

Խնդա՛ Որմի՛զդ, կեցցես՝ Յազկե՛րտ,

Կեցցէ՛ Տիգրոն, վե՛հ դաստակերտ :

Եննպէս. (երգելով)

Ահա՛, ահա՛, խաւարամած

Արեւմուտքէն լոյսը ցոլաց,

Մութը նստող հողիներուն՝

Փա՛ռքը ծագեց Միհր-Արեւուն :

Քուրմեր. (երգելով)

Խնդա՛, Որմի՛զդ, կեցցես Յազկե՛րտ,

Կեցցէ՛ Տիգրոն, վե՛հ դաստակերտ :

Ինքնաճ. — Օրհնեա՛լ ըլլան երկինք, փառաւորուէ՛ Ա-
րեւ, Արարիչ կենաց, Աղբիւր լուսոյ և ջերմութեան,
փայլէ՛, զուարթացի՛ր, ահա՛ քեզի նորրնծայ երկըր-
դագուներ ծնկագուճ զքեզ կ'ընդունին Աստուած Աստ-
ուածոց (նախարարներուն ուղղելով) ծունկի՛ եկէ՛ք,
ծունկի՛, երկրպագեցէ՛ք սրբազան կրօնկի՛ն...

Քուրմերը (երգելով)

Խնդա՛, Որժի՛ղղ, կեցցե՛ս, Յազկերտ,

Կեցցէ՛ Տրդրոն, վեհ դաստակերտ:

Յազկերտ. (կը դիտէ տեսարանը գանին շրայէն, Հայ նա-
խարարները ծունկի եկած, միայն վարդան քիչ մը
ծունկը ծռած, զգուշութեամբ կուրծքէն խաչ մը կը հա-
նէ, վրայն կը նայի խանդաղասանով մը ու կը մըր-
մընջէ).

Վարդան. — Մեղա՛յ, մեղա՛յ, մեղա՛յ...

(ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ԿԻՋՆԷ)

ԱՐԱՐ Գ.

(Սիւնեաց վասակ իշխանին պալատը)

ՏԵՍԱՐԱՆ Զ.

Վասակ. (մինակ) Ո՛ւհ, ազատեցա՛նք Վերջապէս, մէկ
կողմէ՛ Յազկերտին սաստը, միւս կողմէ՛ դենպետին
սառեցնող հեզնա՛նքը. մէկ կողմէ՛ Ներշապունի որո-
տը, միւս կողմէ՛ Վարդանի պոռո՛տը, ո՞ր մէկը, ո՛ւհ,

ան ի՞նչ վայրկեան էր, ի՞նչ վայրկեան... Խնդիր է հիմա տեղաւորել այդ կրակի պաշտօնեանէ՛րը, այդ աղան, անկուշտ, այդ քանաժառ՝ գայլերուն գտնել գիրտուկ ոչխարներ, որ ուտեն: Ժողովուրդը հոտ, կը-ղերը՝ գայլ, ահա՛ մարդկութիւնը... Երկրիս ո՛ր կողմին ալ երթաս, նո՛յն է կղերը. տղէտ, ռամիկ, երկ-չոտ հօտին կեղեքի՛չը. . Իսկ մեր կղերնե՛րը... Օ՛, անհամեմատ առաւելութիւններ ունի՛ն անոնք՝ քուրմերուն վրայ, իրենք բնիկ՝ բնիկներուն տկար երակ-ները լա՛ւ գննած են, կը հագնին սեւը, կ'ըլլան սեւ քուրդով, կակուղ մորթով գառնուկներ՝ արտաքինով, իսկ ներքինով՝ արիւնիղակ գայլեր, յափշտակելու, յօ-շոտելու, լախելու արուեստը կատարելագործած... քուրմերը գոնէ տղէտնե՛րն են երկրին ու օտարները: Աս-դին Ղեւոնդ երէ՛ց մը կայ. ան հերի՛ք է Քրիստոնէ-ութեան խճորը լ՛հ... Ինծի ի՞նչ փոյթ Յազկերտի խոստումը կը բաւէ՛, Հայաստանի տալաղայ թագաւորութեան օրինաւոր ժառանգը՝ Սիւնեաց իշխանն է: Ա՛խ, ի՞նչ կ'ըլլար, եթէ մէկ քանի ծանրադլուխ ու հեռատես նախարարներուն պէս՝ Մամիկոնեա՛նն ալ հետեւէր իմ ուղղութեանս: Բայց ինչու՞ չուարիմ, չէ՞ որ Յազկերտ լիազօր իշխանութիւն տուաւ ինծի: Թագադրութեանս հանդէսին օ՛րը պիտի ըլլայ այն օրը՝ Հայաստանի վերածնունդին արեւը պիտի ծագի. (խելացնուր, յափեցակուած) Թա՛ղս, ահա՛ թագո. ահա՛ մարգարիտներով ու աղամանքներով յեռուած թագա. ահա՛ արքայական ծիրանիս. (աչերը խոտո՛ւմը բացած, ձեռները կ'երկնցնէ օդին մէջ բան մը բռնելու ձեռով) Այո՛, ե՛ս, Սիւնեաց իշխան, Հայաստանի թա-

դաւոր... և դրախտը պիտի նորոգուի, որովհետեւ
այն օրը՝ կղերները մաքրուած պիտի ըլլան երկրիս
երեսէն... կղերները մարդկութեան փորձանքները,
ժողովուրդին տղրուկները... (դարձեալ ոտքի կ'ելլէ,
յետոյ քիչ մը հանգատւած, կը նստի, նոյն միջոցին դու-
ռը կը գարնեն կը ցատկէ տեղէն դէպի դուռը կը դի-
մէ) Ո՞վ է նայինք:

(Զանգակ երեց ներս կը մտնէ)

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

Վասակ, Զանգակ

Զանգակ. — Ողջո՞յն, մե՛ծ իշխան Սիսական:

Վասակ. — Օրհնեա՛ Տէ՛ր:

Զանգակ. — Իշխա՛ն մեծ, գիտէ՞ք ի՞նչո՞ւ տարածած կը
բախտման ձեր բարձրութեան պալատին դուռը:

Վասակ. — Ի՞նչ կայ որ բարի՞ է:

Զանգակ. — Բա՞րի՞... այսուհետեւ բարիք յուսալ բա-
յարձակ յիմարութիւն է, երկրի մը մէջ, ուր Ղե-
ւոնդ քահանային պէս կապելու խենդեր, Մամիկոնե-
հա՛նի պէս ալ՝ չոր գլուխ ապստամբներ կապրին:

Վասակ. — Շո՛ւտ, պատմէ՛ ի՞նչ նոր բան պատահե-
ցաւ որ...

Զանգակ. — Ի՞նչ պիտի ըլլար, առակալի ջա՛րդ մը...

Վասակ. (սառսափահար) Ո՞ւր, ի՞նչպիսի ջարդ.

Զանգակ. — Անգեղ գիւղի եկեղեցին, պատարագի ա-
տեն:

Վասակ. — (այլալլած) Ի՞նչ կ'ըսես, ո՞ր եկեղեցին:

Զանգակ. — Ղեւոնդ քահանան կը պատարագէր, մոզ-
պետը փորձեց իր քուրմերուն հետ եկեղեցին մանել
ու անկիւն մը կրակը վառել:

Վասակ. — Է՛, յետո՞յ :

Զանգակ. — Ժողովուրդը մոլտաց, զլուխները տաք-
ցան, ձայները հետզհետէ բարձրացան, պատարագիչը
խորանէն ետ դարձաւ, նայեցաւ, քահանաներն ու
անբոխը՝ մոզերուն վրայ յարձակեցան, ժամերդու-
թիւնը լռեց, խուռն անբոխին մէջ բիրեր կը խաղցը-
նէին. արիւն տեսայ, գաւիթը կը վազէր, հաղիւ
հանեցի զգիտաս, փիլքն, փսկեղ աւանդատունը նե-
տեցի, փախայ, հո՛ւ վազեցի եղելութիւնը հաղորդե-
լու :

Վասակ. (սխուր ու մտածկոյ) — Մոզակ'աւր ո՞ւր մեաց-
քուրմերէն շատ մարդ ջարդուեցա՞ւ :

Զանգակ. — Ի՞նչ կ'ըսէ՛ք, ինձ իշխան, վախճանը չե՛մ
գիտեր, սա՛չափը գիտեմ որ ամբողջ երկիրը կը տա-
տանի ծովի մը պէս :

Վասակ. (մտաւ բերնին տանելով) — Աս ի՞նչ ծանրակշիւ
գէպք է, գիտե՞ս. երէ՛ց, հետեւա՞նքը, ո՞վ պիտի կրէ
եթէ ո՛չ. ե՛ս, ե՛ս, որ, ինչպէս գիտես, երկու մա-
տաղ որդիներս հո՛ն, Տիզրո՛ն ձգեցի պատանդ. երաշ-
խաւորելու համար խաղաղութեան վերահաստատուի-
լը, մոզերուն հոս տեղաւորուիլը. (երկու ձեռքերով
ծածկելով երեսները, լալագին ձայնով մը) Վա՛խ, դա-
ւակնե՛րս, Բաբէէ՛ն, Բակո՛ւր, ձեր անմեղ արիւնքը...

Զանգակ. — Տէ՛ր իշխան ի՞նչ ընելու է :

Վասակ. — Ինձի՞ կը հարցնես, երէ՛ց, ա՛խ, ի՞նչ ըսեմ
ձեր դասակարգին, մէ՛կ անգամ չունիք, որուն վրայ
կարենայ մարդ վստահիլ ու հաւատք դնել :

Զանգակ. — Ե՛րբ, ի՞նչ բան վստահեցաք ինձի ու
խաբուեցաք, կ'ողաչեմ, իշխա՛նդ իմ, ամէն կզեր
նոյնը չըլլար, կա՛ն որ շահամո՛լ են ու կեղծաւոր,

ինչպէս է Ղեւոնդ. կա՛ն ալ որ անձնուրաց են ու ան-
կեղծ ,

Վասակ. (հեգնելով) Ինչպէս որ դուք , այնպէս չէ՛ :
Զանգակ. — (ծպտելով) Մե՛ծ իշխան , զիս երախտապարտ
կ'ընէք , չափ ողանց պատուելով :

Վասակ. — Երախտապարտ ըլլալէդ ի՞նչ օգուտ , կրնա՞ս
զի՛ս երախտապարտ ընել քեզ :

Զանգակ. — Ի՞նչպէս :

Վասակ. — Հաւատարմօրէն ծառայելով ,

Զանգակ. — Մինչեւ ցմահ , պատրաստ եմ ձեզ ծառա-
յելու :

Վասակ. — Հա՛ւ ուրեմն . քեզի երդումը մնել առա-
ջարկել աւելո՞րդ է , արդէն քանի՛ քանի պարագանե-
րու մէջ վարժուած ես երդում ընելու միայն ա՛յ կը
յիշեցնեմ որ՝ եթէ զլուխ հանես ինչ որ հիմա քեզի
պիտի առաջարկեմ , աչքս լաւ նայէ՛ , թագաւորու-
թեանս բոլոր բարիքները պիտի վայելես , եթէ այս
տագնապն ալ անցնենք :

Զանգակ. Տէ՛ր իշխան , ուրիշ բան չե՛մ ուզեր , բայց
միայն ողջութիւնդ ու երկրիդ խաղաղութիւնը :

Վասակ. — Գիտե՞ս ի՞նչ պիտի ընես , հիմա՛ ,

Զանգակ. — Տէ՛ր իմ :

Վասակ. — (տուրքը հայելով , լրջօրէն , մասը տքունքի
սանելով) Այս պատերն անդամ ականջ ունին , զգո՛յշ ,
զգո՛յշ...

Զանգակ. — Մի՛ ճաթեցնէք , Տէ՛ր իմ իշխան , չուտ
ըսէ՛ք ,

Վասակ. — Ըսելիքս երկու բառ է. — Վարդան ու Ղե-
ւոնդ. — երկու յատուկ անուններ , հասարակաց դար-
ձած . այդ երկու անունները կրնա՞մ վերցնել երկ-

բիտ երեսէն :

Ձանգակ. — Ի՞նչպէս վերցնել, բտել կ'ուզէք, ջնջել :

Վաստակ. — Ձր հասկցա՞ր, ասկէ աւելի պարզ կը խօսուի :

Ձանգակ. — Հասկցայ, հասկցայ, (զլուխը կ'երեւցնէ)
այս երկու ճիւղներէն Հայաստանը փրկել չէ՞ք ու
զեր բտել :

Վաստակ. — Այո՛, այո՛, բայց պիտի կրնա՞ն,

Ձանգակ. — Ատկէ դիւրիւն... (կը խորհի) բայց ատկէ
ալ դժուար ի՞նչ կայ :

Վաստակ. — Ատ եղա՞ւ հիմա, ի՞նչ բտել կ'ուզես.

Ձանգակ. — Բտել կ'ուզեմ թէ՛ ինչ որ մարդոց համար
դժուար է, Ձանգակի՛ն համար դիւրին է :

Վաստակ. — Բայց պիտի չուշանա՞յ.

Ձանգակ. — Ե՞րբ կ'ուզես որ ըլլայ,

Վաստակ. — Այսօրուքէ մինչեւ վաղը, օրտուէն կա-
նուխ, կէսօրուան մ'նայ՝ չըլլա՞ր, իրիկունը՝ բնա՛ւ
չըլլար :

Ձանգակ. — Ո՛րքեմն ա՛յս դիշեր ընելու է. ա՛յս դի-
շեր :

Վաստակ. — Ա՛լ չեմ գիտեր ևս, քու գիտնալիք բա՞նդ է :

Ձանգակ. — Ի՛մ գիտնալի՞քս... ա՛խ, եթէ ձեռքէս
գայ, վայրկենաբար կ'անհետացնեմ, երկու քն ալ ան-
զէ՛նը կը ճամբեմ...

Վաստակ. — Գնա՛ չուտով, խորհէ՛, ճարը փնտռէ՛, զը-
տի՛ր, վերջացո՛ւր :

Ձանգակ. — (խոնարհելով) Մնա՛յք խաղաղութեամբ
Տէ՛ր իշխան (կը մեկնի) :

Վաստակ. — (մընակ) Եթէ կրնա՞յ... ի՞նչ հրաշալի
գիտ... բայց չեմ հաւտար որ դիւրին դիւրին գը-
լուխ կրնայ հանել, Ղեւոնդը, երկու քն ալ անդէն,

դրկե՛լ, հրա՛ք կ'ըլլայ, ու այդ հրա՛քը կատարողը՝
հրաշագործ սուրբ մը, (Դուրսէն ալմուկ մը, ռֆի ձայ-
ներ կը լսուին, երկու մարդիկ պատգաւակ մը կը բերեն
դահլիճին միջավայրը կ'իջեցնեն, կը դնեն,)

ՏԵՍԱՐԱՆ. Գ.

Վասակ, Մոզպէս, երկու Ոսթիկաններ.

Վասակ. — Աս ի՞նչ է, ո՞վ կը բերէք.

Ոսթիկաններ — Մոզպէ՛տը. (դուրս կ'ելլեն)

Վասակ. — (երկու ձեռքերուն մէջ գլուխն առած) Աստ-
ուա՛ծ իմ, ի՞նչ կը տեսնեմ:

Մոզպէս. — (գլուխը սուր զտալով փաթթուած՝ դուրս հա-
նելով պատգաւակին մէջէն, լալկան ձայնով մը) կը տես-
նե՞ս վիճակս:

Վասակ. — (գուրգուրանքով մօտենալով) Թողու թ'ի՛ւն,
բիւր թողու թ'ի՛ւն, մեծ մոզպետ, ի՞նչ դժբախտու-
թիւն է:

Մոզպէս. — Դժբախտութիւն չէ՛, դա՛ւ է, դա՛ւ, (գը-
լուխը վեր բարձրացնելով ու կիրքով) Դաւաճա՛ն, զիս
յատկապէս Հայաստան բերի՛ր որ գլուխս ուտես, ու
իմ սիրական մողերս սպաննել տաս, հա՞...:

Վասակ. — Ի՞նչ կ'ըսէք, հա՛ր մոզպետ. ի՞նչ կ'ըսէք.
միթէ ես գիտէի՞, կրնայի՞ գիտնալ, կամ կ'ուզէի՞ որ.
այս աղէտը պատահէր. մանաւանդ ո՞րքան կը ցաւիմ
(կը ֆաթեհ)

Մոզպէս. — Շնորհակա՛լ եմ, վայրենի քահանաներուդ
ձե՛ռքը մատնեցիր (կ'սկսի բարձրաձայն լալ) քուրմերս
Ջարդեցին, զիս վիրաւորեցին, տե՛ս, տե՛ս (գլուխը
ցոյց նուսայ) քանի՛ քանի վէրքեր բացին գլխուս վը-
րայ, ա՛հ, զլո՛ւխս...

Վասակ. — (կարեկցոս շեռնով մը) Ան ո՞ր ապիրատը
յանդդնեցաւ . . .

Մոգպետ. — Ինծի՞ կը հարցնես, չի՞ս գիտեր.

Վասակ. — Կ'ազդեմ, ըսէ՛ք, ո՞ր ապիրատը :

Մոգպետ. — Ղեւս՞նդը, Ղեւո՞նդը . . .

Վասակ. — Ձ'ըցա՞ք գետին փռել այդ անօրէնը.

Մոգպետ. — Ո՞վ պիտի փռէր, մե՞նք (յանկարծ դիմել
փոխած սպառնալից) բայց տյոպէս չըլլար, պէ՛տք է
որ գրեմ Դուռը, պատմեմ եղելութիւնը՝ հրաժարե-
ցա՞յ այս պաշտօնէս, իմ տեղս ուրիշներ թող գան,
որոնց զլուխը գեռ չէ կերեր հարուածը, ես կերայ,
կերածս կը բաւէ, քիչ մըն ալ ուրիշներ թող ճաշա-
կեն առաջելութեան պտուղները . . .

Վասակ. — Կ'անցնի՛, կ'անցնի, հա՛յր մոգպետ, ա՛յո
ալ կ'անցնի :

Մոգպետ. — Ո՛չ, ո՛չ, պէտք է մանրամասնօրէն տեղե-
կագրեմ այս բարբարոսութիւնները, Արքայից տը-
քային պէտք է գրեմ յատուկ նամակով մը :

Վասակ. — (առանձին, ցած ձայնով) Այն ատեն արե՞ւը
պիտի խաւարի մատաղ դասկներու, (բարձրաձայն)
Բան մը մի՞ գրէք, ե՛ս, ե՛ս տնձաւոր պիտի լուծեմ
վրէժը, իա՛ւ պիտցէ՛ք :

Մոգպետ. — Ո՞ւր էր թէ . . . (ալ չկրնար շարունակել,
շունչը կը բռնուի, կը սկսի գէտ գէտ հագալ) :

Վասակ. — Քիչ մը հանգչէ՛րք, հա՛յր մոգպետ : (դրսէն
ոտնաձայն, ներս կը մտնեն Ղեւոնդ Երեցը, ետեւէն Վար-
դան Մամիկոնեանը) :

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ.

Նախորդներ, Ղեւոնդ Երեց, Վարդան

Ղեւոնդ. — Ողջո՛յն, Սիւնեաց իշխա՛ն.

Վարդան. — Բարե՛ւ Սիւնի:

Վասակ, (քիչ քակեն) — Օրհնե՛ա Տէր, բարի եկաք:
(Ղեւոնդ ու Վարդան կ'առաջանան, յանկարծ կը տեսնեն անկիւնը կծկած մոզպետը, որ զլուխը սնկած խոժող խոժող կը նայի):

Ղեւոնդ. (արեամարհոս քնքիւսալով մը) — Աս հոս ի՞նչ գործ ունի:

Վարդան. — Դեռ ո՞ղջ է մնացեր:

Մոզպետ. — Ի՞նչ, կ'ուղէիք որ մեռնէի:

Վասակ. — Քա՛ւ լիցի, հա՛յր մոզպետ:

Ղեւոնդ. (նեղմելով) Հայր մոզպետը կրակահար եղած ըլլալու է որ շատ հեռու քաշուած է:

Մոզպետ. — Կը զարմանա՛մ, երէ՛ց, ձեր վրայ:

Ղեւոնդ. — Ի՞նչու կը զարմանաք:

Մոզպետ. — Թէ ի՞նչպէս քահանայ եղած էք:

Ղեւոնդ. — Ինչէ՞ն:

Մոզպետ. — Եթէ քահանայ չըլլայիք, անպատճառ հըրոսախմբի մը պետը պիտի ըլլայիք:

Ղեւոնդ. — Եթէ հարկ ըլլայ, ինչո՞ւ չըլլանք, մեր պաշտօնը չէ՞ պաշտպանել մեր հօտը՝ օտարամուտ դայլերէ:

Մոզպետ. — Բիրերո՞վ:

Ղեւոնդ. — Աղեղո՞վ ալ, նետո՞վ ալ, սուրո՞վ ալ, կը պաշտպանենք. եթէ հարկ ըլլայ:

Մոզպետ. (Վասակին նայելով, բաւկութեամբ) — Կը դի-

տէ՛ք, Սիւնեաց իշխա՛ն, ո՞րչափ գոհ է,

Վասակ. — Կատա՛կ կ'ընէ, հա՛յր մոզպետ:

Մոզպետ. — Կատա՛կ... Բիրերու հարուածներով կա-
տակ կ'ըլլայ, Հայաստանի մէջ գործադրուող կատակը
տո՛յս է:

Վարդան. — Եթէ կատակը չէ՛, իրականութիւն թո՛ղ
բլլայ. ի՞նչ կ'ըլլայ. (նեղհեռեք բորբոսած) Մոզպետ,
ասդին նայէ՛, ահա՛ կ'ազդարարեմ քեզի. եթէ այս-
որուքնէ, մնացած քուրմերդ տլ հետդ, Տիգրանի
ճամբան չի բռնեա, գիտցա՛ծ ըլլաո որ այս զլխուդ
վերքերը շա՛տ պիտի փնտռես, ա՛յ չեն վիրաւորե-
րեղ, անհո՛գ եղիր, մէ՛կ անգամով հաշիւդ կը փա-
կեն:

Վասակ. — Այսպէ՛ս խոտտացանք Արքայից Արքային:

Վարդան. — Արքայից Արքան՝ մեղ ձերբակալելու,
բանտարկելու, մեր հաւատքը բռնի ուրանալ տալո՞ւ
համար կանչեց Տիգրոն, հէ՛, ըսէ՛ք նայիմ (աչքերէն
կրակ ցլայտելով) մոռցա՞ք այս ամէնը:

Ղեւոնդ. — Յատկապէս եկած ենք հոս վերջնականա-
պէս ազդարարելու որ փութաս երկրէն հեռացնել այս
պատուհասնե՛րը, եթէ ո՛չ, դո՛ւն գիտես... ահա՛ կ'ը-
ւեմ, ժողովուրդին հետը խաղալ չըլլա՞ր...

Մոզպետ. — (զլուխը շարժելով զայրոյթով) Ի՞նչ ըսել
կ'ուզեն:

Ղեւոնդ. — Լո՛ւ, լո՛ւ, ըսել կ'ուզենք, շո՛ւտ Տիգրոնի
ճամբան բռնէ՛, մոզպետ, հոն գնա առատ առատ կը
բակ վառէ՛, Միհրիդ փա՛ռքը նուազէ, հոս ատանի
փորձերը փորձանքի կը հանդիպին, կ'երթաո, հո-
տեսածներդ ու կրածներդ կէտ առ կէտ կը պատմե-

Մոզպետ. — Սիւնեա՛ց իշխան, ալ հոս կենալու ժամանակ չունիմ, ո՛չ ալ համբերութիւն. ժա՛մ առաջ իս ճամբայ դնելու նայէ՛ր :

Վասակ. — Տե՛ղ չպիտի երթաս, պալատիս մէջ պիտի նստիս, ուտես, խմե՛ս, հրամայե՛ս :

Վարդան. — (Վասակին) Միայն քեզի՛ սակայն, պալատէդ դուրս հրամայել՝ կը նշանակէ մարմաջը ունենալ բիրի հարուաներո՛ւ... Շատ աղէկ, հո՛ս թող մնայ, կ'ըսես, ի՞նչ պիտի ընէ :

Մոզպետ. — Ի՞նչ պիտի ընեմ. Միհր-Աստուծոյս քարոզչութեամբը պիտի պարտապիմ :

Ղեւոնդ. — Այո՛, կրնաս ուղածիդ չափ պարապիլ ամէն տեղ. բայց ո՛չ հոս, ուր ճշմարիտ, այսինքն ձեր պաշտած Միհրը ստեղծող Աստուծոյ երկրպագուներ միայն կը գտնուին :

Մոզպետ. — Միհրը բերաննիդ առնելու մա՞րդ է՛ք դուք :

Ղեւոնդ. — Ի՞նչ կայ որ, Միհր բաժդ՝ մեր ամէն օրուան ծագող ու մարող արեւը չէ՞...

Վասակ. — Ճէ՛ր հայր, շատ կը չափազանցէ՛ք :

Մոզպետ. — Սիւնեա՛ց իշխան, զահլիճիդ օդը դիս կը ննջէ՛, շուտո՞վ, շուտո՞վ, առանձնանալ կ'ուզեմ...

Վասակ. — (ծռելով) Կը հանգչի՞ք :

Ղեւոնդ. — (Վարդանին) Հօրեղբա՛յրն է, հօրեղբա՛յրը...

Վասակ. — Ծաղրեցէ՛ք, ծաղրեցէ՛ք, վերջը կը տեսնենք. (դրան առջեւ կ'երթայ կը կանչէ) եկէ՛ք, եկէ՛ք հայր մոզպետը փոխադրեցէք հանգստարանը, թող քիչ շունչ առնէ, քնանայ... (Երկու ուսիկաններ կուգան պաշտարակը կը վերցնեն, դանիինը մնան Վասակ Վարդան ու Ղեւոնդ, Վասակ մտնումով, նակսին քր-

գինքը սրբելով) .— Է՛, հիմա՛ խօսեցէ՛ք նայինք, ի՞նչ է մտքերնիդ :

Վարդան .— Բա՛ն մը չունինք խօսելու, նոր բան չէ՛ այս, երբ Յազկերտի սպառնալիքներէն, պարսկաստանի մէջ ստիպուեցանք ուրանա՛լ, ո՛վ սեւ ժամ, կարծեմ թէ երեսնաց էր. մինչդեռ հիմա կը տեսնեմ որ հոգիս՝ մարմինս՝ վստաժ եւ մողայեալին ու քուր՝ մերուն :

Վասակ .— Դուք այնպէ՛ս գիտցէ՛ք, Վառայ մատնի՛չ է, ազդուրաց է կարծեցէ՛ք հոգ չէ՛, վազը, տեսնենք հետեւանքը ո՛վ կը կրէ... կը ցաւիմ, Մամիկոնեա՛ն. որ դուն, հայրենիքը, եկեղեցի՛ն կը քանդես քու այդ խելքո՛վդ :

Վարդան .— Ե՞ս կը քանդեմ Սիւնի՛, ե՞ս թէ դուն :

Ղեւոնդ .— Եկեղեցին չի՛ քանդուիր, ո՛չ Վասակի դաւերով, ո՛չ ալ Յազկերտի բանականերով :

Վասակ .— Բայց կը քանդուի լոկ յէ՛կ Ղեւոնդիանոսով :

Ղեւոնդ .— (ursulsorkni) Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, ի՞նչ ընէի, յանձնէի՞ եկեղեցին, թոյլ տայի՞ որ կրակի պաշտամունքը կատարէին :

Վարդան .— Ժողովուրդը թոյլ կուտա՞ր :

Ղեւոնդ .— Ի՞նչ օգուտ, մողայեալը սատկելու էր :

Վասակ .— Տէ՛ր հայր, այդ ճամբան անդո՛ւնդը կը տանի :

Վարդան .— Խնդրեմ, ըսէ՛ մեզի, ո՞ր ճամբան կը տանի դէպի կեա՛նք. ուրանա՞լը, ուրանա՞լը :

Վասակ .— (նեղհեռեալ խորհրդաւոր ու լուրջ դեմքով մը)

Պիտի ստիպուիմ մերկապարանոց ընել ամէն բան, ձեռքս, մարդ չկայ, կը խնդրեմ որ չը բռնկիք, որովհե-

տեւ ահաւոր յայտնութիւններու տոջեւ պիտի դնեմ
դձեզ :

Ղեւոնդ. — (հեզմոտ) Ատ ի՞նչ յայտնութիւններ են
արդեօք :

Վարդան. — Բնական է թէ՛ սովորական յայտնու-
թիւններ չեն :

Վասակ. — Ո՛չ ալ անսովոր, իրականութիւն են (տեղեմ
կ'իլի Բան մը փնտռողի մը ձեւով, մեկ երկու անգամ շր-
ջան կ'ընէ որահին մեզ. որմեքուն առջեւ կեցած՝ կը Բա-
յի, կանգ կ'առնէ արձանի մը առձեւ, յետոյ Ղեւոնդին
ու Վարդանին ուղղելով) Հո՛ս եկէ՛ք, հո՛ս (Ղեւոնդ ու
Վարդան դէպի հոն կը դիմեն) Նայեցէ՛ք, լա՛ւ նայե-
ցէ՛ք մանաւանդ դո՛ւն, Մամիկոնեա՛ն, ո՞վ է այդ
վեհափա՛ռը :

Ղեւոնդ. — Ես բա՛ն մը չեմ հասկնար այդ խօսքերէդ :
Վասակ. — Հիմա՛ կը հասկնասք. քիչ մը համբերեցէ՛ք
միայն :

Վարդան. — Բայց Սիւնի՛, չըլլա՛յ թէ մոզպետին վեր-
քը քու ըզեզիդ ազգած ըլլայ. վէրքը, մոզպետին զը-
լուխը, բռնկողը՝ քո՛ւ ըզեզդ :

Ղեւոնդ. — (Վասակին ուղղելով) Զարդ, ողները՝ մոզե-
րը, կատողը՝ դուն :

Վասակ. — Ո՞վ կ'ուզէիք որ ըլլար, ինչ զատ :

Վարդան. — Բայց ինչո՞ւ...

Վասակ. — (երկուքին Դուք հո՛ս նայեցէ՛ք (ցոյց տալով
արձանը) նայեցա՞ք, ո՞վ է, ճանչցա՞ք :

Վարդան ու Ղեւոնդ. — Է՛ ի՞նչ պիտի ընենք, սեպէ
թէ ճանչցանք :

Վասակ. — (արձանին առջեւ ծնրադիր, պաղատաբան)
Դո՛ւն, վեհափա՛ռ ուրուական իմ նախահօրս, դո՛ւն
որ դժգոհուցիր Տարօ՛նը, վրդովեցիր անդդուելի

Տրդատը, ապստամբեցուցիր Սիմ Լեոնը, Ուլիան ամբողջը քաջուած, ա՛հ ու մահ սպուեցիր չորս զիւղ, զո՛ւն, Սղո՛ւկ, Հայկազուն նահապետ...

Վարդան. — (ցած ձայնով) Սղո՛ւկ, օտար չէ անանջիւն աշդ անունը:

Վասակ. — (եւրոնալեղով. յափօսակուած) Այդ քու նախուածքի՛դ մէջ կը կարգ ու ահաւոր զաղտնի՛ք մը, ծրարուած հին վրէ՛ժ մը,

Վարդան — Սիւնի՛, հերթի՛ք երկրպագեա արձանիդ, ա՛խ ի՞նչ ըսեմ Տիգրոնի արքունիքին որ քեզ վարժեցուց ատոր, կուռքերուն առջեւ ծունկի պալով դալով՝ հիմա ելեր արձաններո՛ւն առջեւ կը ծոխս:

Վասակ. — Ես արձանին չե՛մ. արձանին տէ՛րը կը հարցափորձեմ, Մամիկոնեա՛ն զիտե՞ս, ո՞վ է տէրը:

Վարդան. — Խօսէ՛, մի՛ քաջուիր, ի՞նչ ըսել կ'ուզես, բա՛ց խօսէ՛. ի՞նչ կեցեր ես, թափէ՛ թոյնդ:

Վասակ. — Այո՛, թո՛յն է թոյն որ ըղեղս կ'այրէ. ջիւղերս, հողի՛ս կը զղետնէ. մո՛թ է աչքիս աշխարհը, քանի՛ յառեմ աչքերս այս վեհաշուք արձանին:

Վարդան — Մի՛ պղծեր վեհաշուք անկանը, մենք, այո՛, կը ճանչնանք Սղո՛ւկը, հասարակ ոճրագո՛ւրծ մըն էր, ապստա՛մը մը:

Վասակ. — Հերոսի մը յիշատա՛կը կ'անարդես, Մամիկոնեա՛ն, ան՛ Զինէն չեկա՛ւ, Այրարատի առի՛ւծն էր ան. եթէ Սղուկ աւաղակ մըն էր, հապա ի՞նչ էր Մամիկուն, չը խօսի՞ք:

Վարդան. — Նախահայրերը մէկզի՛. ա՛յդ էր ընելիք յայտնու թիւնդ, Սիւնի՛, բայց ատիկա յայտնութիւն մը չէ՛, այլ հասարակ պատմութիւն մը. դուն ջանա՛

Վաստակ. — Ի՞նչ սեւ էջ պիտի բանամ ես, գործերս
յայտնի են, մոլեկրօն ու կրքոտ կղերի մը, կոյր ու
կատաղի զօրութեանի մը ձեռքը մատնուած ժողովուր-
դը կ'ողբամ ես. ժողովուրդը, որ կը կորսուի:

Ղեւոնդ. — Ժողովուրդը ի՞ր արիւնով նորէն պիտի
գնէ իր ազատ կրօնքը, իր սուրբ հաւատքը...

Վաստակ. — Ո՞ւր էր թէ չըլլար այդ Ս. հաւատքը:

Ղեւոնդ. — Չունենայի՞սք Սիւնեաց նահանգ մը, ո՛չ
ալ Վասակ մը Հայոց պատուութեան մէջ:

Վարդան. — Ազգին կամքին դէմ թումը մը, մեր բո-
լոր ծրագիրները ջուրը ձգելու սահմանուած միտք
մը...

Վաստակ. — Ո՛չ այս, ո՛չ այն, խեղճեր. խեղճե՛ր, կ'ար-
գահատիմ ձեր վրայ, ձեր հետապնդած ցնորքներուն
վրայ...

Ղեւոնդ. — (զայրացկոս) Ա՛լ հերի՛ք է, ահա՛ վերջին
խօսքս, Սիւնեա՛ց իշխան, դուն քանի որ ազգակոր-
ծան քաղաքականութիւն մը բոններ կը քայես, չե՛ս
կրնար այսուհետեւ միջամտել մեր գործերուն. դուն
մէկդի քաշուէ՛ ուրեմն, եթէ օգտա՛յար չես կըր-
նար ըլլալ, գոնէ՛ վնասէ՛դ ազատ մեանք: Մե՛ղք որ
կղերին յարգը չե՛ս գիտեր, դեռ չե՛ս հասկըցեր թէ՛
ժողովուրդ մը կառավարելու առաջին պայմանը՝ կը-
ղերը շահիլ է:

Վարդան. — Կղերագուրկ ժողովուրդ մը. կը նմանի
զլխու մը՝ որ աչք չունի, երկրի մը՝ որ արեւ չունի,
ձիու մը որ սանձ չունի...

Վաստակ. — Աչք, արեւ, սանձ, տհա՛ կղեր՛րը, ա՛չքն է
ժողովուրդին, արեւն է երկրին ու սանձը՝ ձիուն, այն-

պէս չէ՞. բայց բեր ինծի այդ կղերը, որ աչք ըլլայ՝
առաջնորդէ, արեւ ըլլայ՝ լուսաւորէ ու սանձ ըլլայ՝
կառավարէ մողովութիւնը:

Վարդան. — Շատ լաւ, ենթադրենք թէ չունինք այդ
կղերը, ինչ պէտք է ընենք ուրեմն:

Վասակ. — Ես ա՛նէն բան յայտնի չե՛մ կրնար խօսիլ,
չարամատօրէն պիտի մեկնուի:

Ղեւոնդ. — Ե՛լ, ե՛լ, սպարապետ, ետքի՛ թող պահէ
յայտնելիքները:

Վասակ. — Գիտե՛մ, եթէ յայտնեմ, վիշապի պէս պի-
տի դաւարուիս, առիծի պէս պիտի մռնչեմ, բայց հոգ
չէ՛, ահա՛ իմ կարծիքս. երէ՛ց, սպարապետ: Մեր
յոյսը խախտու է. քանի որ այս ազգի՛ն վրայ դրած
ենք, այս ազգը այնչափ վատ, ներքին վէճերու մէջ կը
թապալտկի, իրարու արիւն կը թմենք, պառակտուած
ազգ մը, կղերները գրաւեր են մեր երկի՛րը. . . մատ-
ղաշ մանուկներ, աղջիկներ, կիներ ըսո՛րն ալ քաղ-
մասերգուներ դարձան ո՛ւր է բնապաշտեան գարե-
րու անմեղ, անխառն երջանկութիւնը, ո՛ւր են, ո՛ւր
Արմաւիրի սօսիները, միթէ մենք այստե՛ն չունէի՞նք
պաշտամունք: Ա՛յո, պղծեցին մեր սրբութիւնները,
ա՛յն օրէն որ Անակի տղան ոտքը դրաւ մեր հողին
վրայ. Սեւ ու Հա՛ր օր. անիծեա՛լ թուական, Եփրա-
տի եղերքը համախմբուած Հայութիւնը մկրտե՛ց ու
անոր պղտոր ալիքներուն մէջ յաւիտենապէս թա-
ղեց մեր քաղաքական անկախութիւնը, ո՛ւր հեթա-
նոս Տրդատը, ո՛ւր քրիստոնեայ Տրդա՛տը. այրե՛լ
տուաւ մեր հին մատեանները բանաստեղծութեան
մեոյցուց հինին ու անցեալին սէ՛րը, նոր Հայու.

թիւն մը ձուլեց, որ ահա՛ւասիկ: Դեռ չենք գիտեր
թէ որո՞նք են մեր արտաքին թշնամիները կամ քա-
րեկամները, ի՞նչ կը կարծէք, ո՞րի վրայ դրած էք
յոյսը: Բիւզանդիոնի՞ն, երբէ՛ք, մեղի համար ամէն
յոյս կորսուած է: Սակայն Պարսիկը կա՛յ ու կայ,
միշտ հզօր, մի՛շտ ահաւոր, մի՛շտ պատկառելի...
չըսե՞ս երէց, որի՞ վրայ է ձեր յոյսը:

Ղեւոնդ. — (բարկացած քափով մը) Մեր յոյսը՝ մեր
Աստուածն է ա՛ն որ երկինքէն կ'իջխէ թագաւորնե-
րուն եւ Ան՝ որուն հրաշքները կ'ուրանաս, ո՛վ Սիւն-
եաց իշխան, Ան՝ պիտի պատժէ քե՛զ ալ, տո՛մդ ալ,
բաց աչքերով տեսնես բոլոր յոյսերուդ ցնդի՛լը: Ղա-
ւակնե՛րդ, աչքի՛դ առջեւ յօշյօշ պատռե՛ն գաղան-
ները, այրիդ՝ քարուքանդ պալատիդ վրայ բուխ վա՛յը
ձգէ նստի լա՛յ. որդերը վխտան պճպճան մարմնիդ
մէջ. օձեր ու կարիճնե՛ր փաթթուին մսիդ, խոթէ՛ն
թունաւորե՛ն քեզ, ամբողջ մարմինդ թարախոտի՛,
չարուներու մէջ հոտի, հողիդ, անա՛րդ հողիդ, դժոխ-
քի դեւերուն ճա՛նկը իյնայ, գեհենի լափիլիղող կը-
րակներուն մէ՛ջ թապլտկիս. սովալուկ գաղաննե՛րը
կրծեն ոսկորներդ, կրծե՛ն, կրծեն ու կրծեն... Ա-
նիծեա՛լ, անիծեա՛լ ըլլաս յաւիտեան. անիծեա՛լ...
անաթէ՛մա...

(Վասակ այս անեծքին վրայ փուռ փուռ կ'ըլլայ կը
ցնցուի):

(ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ԿԻՋՆԷ)

ՎԵՐՋ Գ. ԱՐԱՐԻՆ

ԱՐԱՐ Դ.

ՏԵՍՍՐԱՆ Ա.

Շուշանիկ. Մի՞նակ, հեքաբձակ ու լիւա՞ծ, անկիւն մը
նստած, սգաւորի մը պէս — Ա՛յ տարակոյս չկայ, ան-
խուսափելի՛ է պատերազմը, հայրս՝ սպարապետ, Վը-
րոյրս՝ իր ատաջին թիկնապա՛նը, իսկ ես հոս, անմխի-
թար մօր մը քով, պիտի հեծե՛մ ու հեծե՛մ։ Ա՛յս, ի՞նչ
դառն է աղջիկ բլլալ ու սպարապետի՛ աղջիկ, պա-
տերազմի տենչէ՛ն տանջուիլ, եւ աղջիկ է ըսելով՝
տունը փակաւիլ, բանտարկուի՛լ։ Աղատութեան ու
Բո՛ւո. թեան կոխն է որ անտարակոյս մեր յաղթա-
նակո՛ւմ պիտի պսակուի չէ՞ որ սպարապետը հայրս է,
ու իմ հոգիս, իմ կեանքիս կէսը՝ Վրոյրս է իր թիկ-
նապա՛նը։ Է՛ն ուրեմն, ես հայ աղջիկ մը, ինչո՞ւ չըլ-
լամ դիւցադնուի մը։ Այո՛, այո՛, կտրիճ մըն ալ ե՛ս
եմ, ե՛ս (իմզիմք ցոյց տալով) առիւծ է որձ առիւծը,
ի՞նչ է մատակ առիւծը։ Այո՛, պիտի երթա՛մ, միա-
նամ ~~պիտի~~ հայ քաջերուս։ Վրոյրի՛ս հետ, Վրոյրիս
կուչղը պիտի կոռիմ, վայրկեա՛ն մը պիտի չղատուի՛մ
իրմէ, ներկայութեամբ պիտի ոգեւորե՛մ բանակը...
(զաղսուկ ներս կը սողոսկի Վրոյր)։

ՏԵՍՍՐԱՆ Բ.

Շուշանիկ, Վրոյր

Վրոյր. (սմծիծաղով մը) Պիտի ոգեւորե՛ս բանակը,
Շուշանիկ. (ետին կը նայի, Վրոյրը կը տեսնէ, կը վազէ,
կը գրկէ) — Դա՛ն հո՞ս... (կը փառիմ իրարու, վայրկ-

եան մը կը հեռանան իրաւմէ, երկու քայլ անդիւն, իրաւուն կը նային ապւած) :

Վրոյր. — Վերջապէ՛ս, դո՛ւն ալ, Շուշանի՛կ, դո՛ւն ալ պիտի պատերազմիս :

Շուշանիկ. — Ինչո՞չէ. ես ի՞նչ եմ որ. ես ալ միթէ մարդ չեմ :

Վրոյր. — Բայց Սպարապետը պիտի արտօնէ՞ :

Շուշանիկ. — Հայրս չ'արտօնէ՛... Ի՞նչ արդեւք կայ :

Վրոյր. — Մայրդ ի՞նչպէս պիտի թոյլ տայ :

Շուշանիկ. — Եթէ հայրս ալ չարտօնէ, եթէ մայրս ալ արգիլէ, դարձեա՛լ պիտի երթամ, պատերազմի՛մ պիտի : Վրո՛յր, մի՛ խոցոտեր սիրտս, թո՛ղ որ ծնողքս արգիլէ, բայց Հայրենի՛քս. պիտի կռուի՛մ, ու թե՛րեւս ապրի՛...

Վրոյր. — Մի՛, լռէ՛, մենք պիտի յաղթենք :

Շուշանիկ. (Երագուն կոսրուած դիմփով) — Վրո՛յր, չե՞ս զարմանար եթէ քեզի ըսեմ թէ՛ սիրտս երբէ՛ք չի՛ տրոփիր, հիմա ուրիշ զգացումէ մը, տարբեր կիրքէ՛ մը կը տանջուիմ, կռուելու կիրքէ՛ն...

Վրոյր. — Իսկ մեր սէ՞րը :

Շուշանիկ. — Մեր սէ՛րը. պատերազմէ՛ն յետոյ :

Վրոյր. — Հապա վտանգնե՛րը, աքսո՛րը, անջատո՛ւմը... մահը բան մը չէ՛, բայց անջատո՛ւմը : ո՛հ, այն ատեն, եթէ դո՛ւն...

Շուշանիկ. — Ո՛հ, այն ատե՛ն, եթէ դուն... (յանկարձ) բայց ինչո՞ւ այս սեւ սեւ մտածումները...

Վրոյր. — Դուն ինձմէ հեռո՛ւ, ուրիշի՛ մը... Իսկ ես աքսոր, կամ մեռա՛ծ... կարելի՛ չէ, Շուշանի՛կ, անգո՛ւթ է ասիկա, անկարելի է՛, դէթ դո՛ւն ապրէ՛,

ու եթէ, ես ողջ վերադառնամ, քու սէրդ ըլլայ իմ պսակս...

Շուշանիկ. — Մեր պսակը, այո՛, բայց... պատերազմը մեզ ա՛յլ, անդո՛ւթ ճակատագիր. վրոյր՝ տեսնեմ դիւրաւ, սիրահարական հով մը կ'անցնի նակեմ, բաժանման ճաճումն կը խռովի) Երկր'եք, կը տեսնե՛մ...

Վրոյր. — Մի՛ գողար, Շուշանիկ, ես չե՛մ ճշտեր, Շուշանիկ. — (սրաւիած) Բայց ի՞նչ կ'ըսեմ, ի՞նչ, միթէ ինծի կը վայելէ՞ անձնատուր ըլլալ սիրո՛յ. երբե՛ք, պատերազմը...

Վրոյր. — Իսկ եթէ...

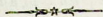
Շուշանիկ. — Մեռնիք, մեր սէրը հետերնիս երկր'եք կը տանինք, վրո՛յր, վրո՛յր, հստաթ չունի՞ս անմահ լիքեան վրայ:

Վրոյր. — Շուշանիկ, Շուշանիկ, դուն մի՛ գար, մի՛ գար, քեզի՛ համար կը կուտին վաթսուհը վե՛ց հաղա՛ր քաջեր, դուն հոս, երջանիկ խաղաղ ապրէ՛, մա՛յրդ մխիթարէ՛, քեզի պէ՛տք ունի Հայաստան. դուն ապագայ թագուհի՛ն ես...

Շուշանիկ. — Թագուհի՛, խոտելի՛, ատելի՛ տիտղոս, ես կը նախընտրեմ ըլլալ հերոսուհի, քան թէ կոչուիլ թագուհի: Ետեւէ՛դ պիտի գամ. ետեւէ՛դ (կը մօտեցայ կը համբուրուին, յետոյ աչկերը կը սրվի) Հո՛ն, Տղմուտի եղե՛րքը, ասդին՝ Հա՛յը, անդին Պարսիկը: Պատերազմին բա՛ղդը դիտէ՛ ո՛ւր որ աւելի կատղած գտնեմ թշնամին հո՛ն պիտի նետուիմ, հո՛ն, իմ ճանճկէն ճերմակ ձիովս, ես ու ձիս, միասին պիտի խոջանանք արիւնի դա՛շտը... Աւարա՛յր, Աւարա՛յր... Վրոյր. — Է՛հ, միա՛ս բարով ուրեմն, ո՛վ իմ հոգւոյս

հատորիկ. ահա՛, ահա՛, կերթամ. կը մօտենայ յուզում-
նալից, կը փարի Շուշանիկին) թերեւս վերջին ահ-
գա՛մն է. ով գիտէ, պատերազմին գալարափողը մօտ
է գոռալու, ահա կ'երթամ, մնաս բարո՛ւ... (կը մեկնի)
Շուշանիկ. — (աչկերը սրբելով) Գնա՛ց... ա՛խ, երա-
զել կ'ուղեմ, ինքզինքս մոռնալ, անէանա՛լ քոցա-
նա՛լ... Սակայն, աւա՛ղ, դո՛ւն, ի՛մ սիրական, ահա՛
կ'երթաս մահուան դա՛շտը: (կը նստի, կը սկսի լալ
ուռ մուռ գլուխը ձեռներուն մեջ, նոյն միջոցին Ղե-
ւոնդ երեց ներս կը մտնէ)

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

Շուշանիկ. — Գնա՛ց, գնա՛ց, ա՛լ չպիտի դառնայ, (Ե-
րեսները կը ծածկէ ձեռներովը):

Ղեւոնդ — (մօտենալով Շուշանիկին Ի՞նչ կայ դարձեալ,
աղջի՛կս, ինչո՞ւ այդպէս մտածկոտ կ'երեւաս):

Շուշանիկ. — Ի՞նչպէս չի մտածեմ, Տէ՛ր հայր, քանի
որ ժամը ժօտեցաւ, ահա՛ գունդ գունդ, կը զիւնն
Շաւարշան, ես հոս ի՞նչպէս չը մտածեմ...

Ղեւոնդ. — Դո՛ւն ալ պիտի գաս, աղջի՛կս, քեզ ալ
պիտի տանինք:

Շուշանիկ. — (լսնդալով) Կ'աղաչեմ, Տէ՛ր հայր, նոր
բա՞ն մը կայ, խօսեցաք հօրս, զիս հետը պիտի տա-
նի՞. (գլուխը երեցնելով, դժգոհ) ո՛չ, ո՛չ, ես հոս չեմ
կենար...

Ղեւոնդ — Խօսե՛ր եմ, աղջի՛կս, անհո՛գ եղիր, դուն
հանդիստ եղիր, բանակին հե՛տ կը տանինք քեզ:

Շուշանիկ. — Արդեօ՞ք, Տէ՛ր հայր, իրա՞ն է, պիտի

տանի՞ք դի՞ս ալ, պիտի տեսնէք թէ ո՞րքան արժա-
նի եմ եղեր ձեր վստահեալ թեան :

ՂԵԼՈՆՈՂ. — Սպարապետին ազջիկը՝ Հայոց զօրքերուն
Աամիրլաւն պիտի ըլլայ ու զանոնք պիտի մղէ գէպի
կոխէ, քանի՞ տեսնեն քեզ իրենց մէջ, ա՛յնքան պի-
տի արիանան :

ՇՈՒՇԱՆԻԿ. — Երթա՛մ ու ընմն, Տէ՛ր հայր, վստահ ըլ-
լա՛մ, ձեր խոստումը՝ խոստո՛ւմ է՝ գիտեմ :

ՂԵԼՈՆՈՂ. Անշո՛ւշա, անշո՛ւշտ, ա՛ղջիկս, դուն հիմա
դնա՛, անհո՛ղ եղի՛ր, զի՛ն մինակ ձգէ՛ քիչ մը : (Շո-
ւշանիկ կը մեկնի) :

ՂԵԼՈՆՈՂ. (աղօթի կեցած) — Տէ՛ր իմ Փրկիչ և բարե-
բար, մօտեցաւ տնա՛ ղճոսկան օրը. դուն գիտե՛ս,
վերէն նայէ՛... Պթա՛ երկրպագուներուդ, տիրելու
տենջանքէն չնք թէչադրուած մենք : այլ քու սէ՛րդ,
ո՛վ Փրկիչ աշխարհի, քու սէ՛րդ միայն կը մղէ մեզ
կոռուելու մաղզէութեան գէ՛մ, դուն գիտե՛ս, նայէ՛ ու
տես... Մի՛ թողուր որ Յազկերտ դործադրէ իր չար
դիտումները մի՛ թողուր որ ուրացող վառակ յաջողի
իր դաւերուն մէջ... (ծնրադիւ ու գետնամած) Քեզի
միայն քեզի՛ կը բանամ սիրտս. ո՛վ իմ Յիսուս, այս
անգամ ալ աղատէ Հայաստանը բռնութեան ժանի-
քէն. վերագարձո՛ւր կորսուած խաղաղութի՛ւնը, այն
ատեն սիրալո՛ւսի կը փակեն աչքերս ու կ'աւանդեմ
հողիս, մրմնջելով՝ (նոյն պահուն ներս կը մտնէ Ներսա-
պուն, նամարուելով ՂԵԼՈՆՈՂ երեցին). Արդ արձակեա՛
ղծառայս քո... :

ՏԵՍՍՐԱՆ Դ.

ՂԵՒՈՆՂ ԵՐԷՅ, ՆԵՐԵԱՎՈՒՆ

ՆԵՐԵԱՎՈՒՆ. — Կ'աղօթե՞ս դեռ. Տէ՛ր հայր, կա՛րճ է
ժամանակը. Սրբ. զան Հայրապետը սուր է. Սպարա-
պետը դեռ չեկա՞ւ :

ՂԵՒՈՆՂ. — Ե՛ս ալ կըսպասեմ, այսօր կանուխ ելեր է
ապարանքէն :

ՆԵՐԵԱՎՈՒՆ. — Գիտեմ, Հայրապետին հետ էր, պիտի
դային մինչեւ հիմա :

ՂԵՒՈՆՂ. — Ուրեմն սպասենք :

ՆԵՐԵԱՎՈՒՆ. — Իմացա՞ր լիբրին ըրածնեզը, անամս
թը...

ՆԵՒՈՆՂ. — Վասա՞կը, արդէն ի՛նչ կը յուսաս այդ ան-
աստուածէն :

ՆԵՐԵԱՎՈՒՆ. — Շա՛տ բանեք կը յուսայի, բայց հիմա...

ՂԵՒՈՆՂ. — Զգուշանա՛լ պէ՛տք է, Արծրունի՛ :

ՆԵՐԵԱՎՈՒՆ. — Հոպս քովի Զանգա՞կը, քահանանե-
րուն արա՛տը, հայրենիքին դաւաճա՛նը :

ՂԵՒՈՆՂ. — Առաջ անո՛ր պատիժը պէ՛տք է տալ. աս
դարչիլին չա՛տ մտքեր պղտորած է :

ՆԵՐԵԱՎՈՒՆ. — Կրնամ ըսել թէ՛ Վասակի՛ն ալ թու-
նատուն ի՛նք է եղեր :

ՂԵՒՈՆՂ. — Կը սխալիս Արծրունի՛, Վասակ թունատուի
կարօտ չէ՛. ինք արդէն թունաւոր օ՛ճ մըն է...

ՆԵՐԵԱՎՈՒՆ. — Բայց Զանգա՞կը, այն անարժանը,
օ՛խ, ի՛նչպէս փոսիի դետինը...

ՂԵՒՈՆՂ. (այլայլած) — Ի՛նչ կ'ըսես, Արծրունի՛, ի՞նչ

պէս, իրա՞ն վերջ սցուցիր:

Ներշնչուիմ. (զոհուցալ — վայրկենապէս... ոճրադո՞ր-
ծը, Սպարապետին արիւնտ պիտի մտնէր...)

Ղեւոնդ. — Կեցցե՛ն Արծրունի, փա՛ռք քեզ ամենակա՛լ
Տէ՛ր, փա՛ռք քեզ, (բազլաւարած)... Բայց ինչո՞ւ կ'ու-
շանան ասոնք, արգիօք ի՞նչ պատահեցաւ, (քիչ մը
կատկածոս):

Ներշնչուիմ. — Եթէ դեռ ուշանան, ի՞նչ պիտի ընենք
հոս:

Ղեւոնդ. — Քիչ մըն ալ կրտսսենք, պէ՛տք է գտնե՛լ
(դրսեմ աղմուկներ, ոսքի ձայներ, կարգով ներս կը մտ-
նեն Յովսէփ կաթողիկոս, Սահակ Եպիսկոպոս, ճախա-
րարներ, վարդան):

ՏԵՍԱՐԱՆ Ե.

Նախորդներ, Յովսէփ կաթողիկոս, Սահակ Եպիսկոպոս,
վարդան

Յովսէփ կաթ. — Ողջո՞յն ձեզ, ո՞վ սիրելիք:

Ղեւոնդ. (Ներշնչուիմ) Ահա՛ եկան, (կաթողիկոսին
Աստուած օգնական, Ս. Հայրապետ, (Ամենքը կը բոլոր-
ուին հայրապետին տուրջ)

Յովսէփ կաթ. — Օ՛հ, արի՛, Սպարապետ, Մամիկոն-
եան, կամօքն Աստուծոյ ամենակալին և զօրութեամբն
Յիսուսի Քրիստոսի, կարգեցինք զքեզ բանակին զօ-
րավոր (դառնալով ճախարարներուն) Օ՛հ ուրեմն ո՞վ
փշխանք և նախարարք. ողջունեցէ՛ք Հայրց մեծ ըս-
պարապետը:

Ամենքը. (բարձրաձայն) — Կեցցէ՛ մեծ Սպարապետը...

Ղեւնդ. (յուզուած կը գոչէ) — Կեբցէ՛ Աւարայրի Արծի՛ւր (այս միջոցին մանուկն Վահան, բարձ մը քելեռուն վրայ առած, բարձին վրայ սուր մը դրուած, կուգայ կը կայնի Ղեւնդի քով, սա սուրը կ'առնէ կուտայ Վարդանին, ըսելով), Այս սուրը քեզի՛ կը յանձնէ Հայրենի՛քը յաղթական վերադարձի՛ր, Հայոց մեծ Սպարապետ՝

Վարդան. (սուրը բարձրացուցած) — Կ'երթնում այս սուրը թուրիս վրայ, կ'ուխտե՛մ արիւնիս մինչեւ վերջին կաթիլը թափել Ս. Եկեղեցիին, Ս. Աղատութեան, ու Հայրենիքի՛ս համար։

Ներեալուն. — Ապրէ՛, Մամիկոնեան, ապրէ՛ Հայաստանին համար։

Յովսէփ կար. — Եկեղեցին ու հայրենիքը քեզի՛ կը նային, Աղատութեան Զինուոր. օրհնեա՛լ ըլլաս դուն։ Զօրութեանց Տէրը պիտի պահպանէ Հայոց Բանա՛կը։ Ամենքը. — Ապրի՛ Վարդան Մամիկոնեան, ապրի՛ Աղատ Հայաստան։

Ղեւնդ. — Թո՛ղ սատկի՛ն մատնիչները. . .

(Ամենքը միասին դուրս կ'ելլեն հետեւեալ քայլերգով)

Օ՛ն, յԱւարայր, օ՛ն յԱւարայր

Իր զէնք առնէ թո՛ղ մէն մի այր.

Հո՛ն, հո՛ն. Տղմուտ գետի եզերք

Մե՛զ կ'սպասեն ծերք ու տղերք

Վրէ՛ժ կը կանչեն, վրէ՛ժ կը մոռնչեն

Հայ առիւծներ որ կը ննջեն

} Կրկնել

Բանակ մ'ունին վաթսուէն հազար.

Ապրի՛ Վարդան մեր զօրավար։

(ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ԿԻՋՆԷ)

ԱՐԱՐ Ե.

Տղմուտի եզերքը, Աւարայրի Դաւաթը
ՏԵՍՍՐԱՆ Ա.,

Վարդան, (մինակ, կանուխ արքնցած, արեալոյս է, բա-
նակը դաւաթին մեջ կը պառկի դեռ) — Ի՞նչ քաղցր է
Ծաւարչանի գիշերը, աչքիս առջեւ կը տարածուի
գաշտը, ուր կը ննջէ Հայաստանի Բա՛ղդը... Տղմուտը՝
պղտոր ալիքներով՝ աչքիս տակ, անդին՝ սեւ բանա-
կը, թշնամի պարսիկին գազանները, մերինին եռա-
պատիկը... Ա՛խ, որչա՛փ ուշացաւ Առաւօտը, ե՛ր, ե՛լ
ծագէ՛ շուտով, ու բե՛ր մեզի ցանկալի՛ օրը, (երկիւնք
կը նայի) Ո՛վ սրտերուն գազտնադէտը, ամենատե՛ս
Աչք, դուն պիտե՛ս որ Պարսիկը չա՛ր է անիրա՛ւ է,
պէ՛տք է վրէ՛ժ լուծել, վրէ՛ժ այն գաղանէն, որ մոլե-
րեցո՛ց մեր խիղճը... արդեօք պիտի մեռնի՞մ առանց
վրէժս առնելու, եկեղեցի՛իս վրէժը։ Այսօր, այսօ՛ր,
մինչեւ իրիկո՛ւն պիտի քաւեմ այդ մե՛ղքը, (կանգ
կառնե, աւելի լուրջ, աւելի խորհրդաւոր) պիտի մաք-
րե՛մ իմ կարմիր արիւնո՛վս... (բազմութիւնը կը մօտե-
նայ հետեհետե, բանակը կ'արքնկայ, խլրտմը կը սկսի.)

ՏԵՍՍՐԱՆ Բ

Վարդան, Յովսէփ Կարողիկոս, Ղեւոնդ Երեց, Ներսա-
պուն, Նախարարներ, զօրքեր

Յովսէփ Կար. — Ողջո՛յն քեզ քա՛ջդ Մամիկոնեան։

Ղեւոնդ. — Ողջո՛յն քեզ Կարմիր Վարդան։

Նախարարներ. — Ողջո՛յն քեզ արի՛ սպարապետ։

Վարդան. — Դիմացի շարժումը կը դիտէ՞ք, մշուշի մէջ առարկաներ կը խլրտին, կը խոչորնան. ահա կ'առաջանան գէպի Տզմուտ. (ցոյց տալով հեռուն):

Ներսէսայուհ. (դէպի հեռուն նայելով) — Այո՛, այո՛, Մատենի՛կն է, Մատենիկ գունդը:

Ղեւոնդ. (զօրհեռուն) — Որդեակնե՛րս ահա՛ եկաւ վերջին ժամը. ամէնքդ ալ հաղորդեցի, դիտէ՛ք. կամաւոր պատարագ պիտի ըլլաք Հայրենիքի Ա. Սկզանին վրայ. դո՛ւք Հայաստանին ընտիր ընտիր ծաղիկնե՛րը, պիտի բարէ՛ք յաւիտեան: Զեր կեանք: սուղ, շատ սուղ ծախեցէք: (խաչը ձեռքը կ'օրհնէ բանակը)

Յովսէփ կար. Մակարայեցիներուն յաղթանակնե՛րը կը մաղթեմ ձեզի, քաջարի՛ներս...

Վարդան. — Ս. Հայրապետ, Ս. Հայրեր, իշխաննե՛ր, նախարարնե՛ր, իմ անձնուէր զորականներ, պատերազմներ շատ մղեցի, ձեզի՛ հետ ու ձե՛ր օգնութեամբ միշտ յաղթող եկայ, բայց այսօրուա՛նը չի նմանիր հասարակ պատերազմներուն, այսօրուանը՝ Լոյսին պատերազմն է Խաւարին դէմ. Պարսիկը ջնջել կ'ուզէ Հայ անունը: Հայկազանց ու Արշակունեաց թաղուած հարստութիւննե՛րը դողացին, սարսեցան, ասոնց բոլոր թագակիր գլուխները՝ գերեզմաններուն ծոցէն դուրս ցցուած՝ մեզի՛ կը նային. քաջնե՛ր... Դարերը դողալով պիտի դիտեն այսօրուան ճակատամարտը. անցեալը՝ իր փառքերով ու ապագան՝ իր պատմութեամբ: Եթէ յաղթենք, կը վերականգնենք Հայրենիքը, իսկ եթէ մեռնինք՝ անմահ անուն մը կը թողունք ժառանգութիւն ապագայ սերունդին ու թանառամ լուսապսակ մը՝ Քրիստոսի արքայութեան մէջ:

Ամենք. — Կեցցէ՛ Հայոց քաջ Սպարապետը, կեցցէ՛
Մամիկոնեանց Առիւծը, (ծափեր)

Ներսայուն. — Թշնամիին շարժեցս՛ւ կը մօտենա՛յ (աղ-
մուկներ, պատերազմի ազդարար ձայներ, զօրական մը
վազելով ներս կուգայ)

ՏԵՍԱԲԱՆ Գ.

Նախորդներ, Առանձաւ Ամասունքի,

Առանձաւ. — Սպարապետ քաջ, իմ երիւ հսկարովս
յարձակեցայ թշնամիին վրայ, մեծ մասը ջարդեցինք,
մնացածը՝ փախաւ :

Վարդան. — Յետո՛յ :

Առանձաւ. — Սգնական զօրագունդեր հասան մեզի զէ՛մ,
և ես հաղիւ հո՛ս նետեցի ինքզինքս :

Վարդան. — Գունդե՛րդ գո՛ւն մինա՛յ. հո՛ս :

Առանձաւ. — Մինակ չե՛ն, կը կռուին, գէպի հո՛ս կ'ա-
ռաջանան :

Ամենք. — Զէնքի՛, զէնքի՛...

Վարդան. — Ո՛ր քաջերս, կաղժ ու պատրաստ, քեզի՛
Արծրունեա՛յ իշխան, կը յանձնեմ տռաջին գունդը և
զինակից՝ Մուկաց իշխ նը, միւս նախարարներուն
հետ, երկրորդ գունդը՝ քեզի՛ կուտամ, ո՛վ իմ կորո-
վի Խորէն Խորխոռունի, քեզ զինակակիցներ՝ Ար-
աէն Ընծայեցին ու Ներսէս Քաջբարունին : Գո՛ւն Թա-
թո՛ւլ, Վանանդի առի՛ւծ, ա՛ռ երրորդ գունդը և
քեզի՛ նիղակակից՝ Տաճատ Գնդունին : Եկո՛ւր նայիմ,
եկո՛ւր ո՛վ իմ սիրական չորրորդ գունդ, եկո՛ւր և
գուն՝ անվա՛խ նիղակակիցս Արշաւի՛ր, և գո՛ւն հա-
րադատ եղբա՛յրս՝ Համադա՛սպ (կը համբուրուի), Օ՛հ
արի՛ք, ընկերնե՛ր, առա՛ջ, առա՛ջ, առա՛ջ :

ՏԵՍԱՐԱՆ Դ.

Նախորդներ, Շուշանիկ

Շուշանիկ. — (Թանկարժեք կը մտնէ. սպառազեն, գլուխը սաղաւարդ) Հապա զիս մոռցա՞ր, հա՛յր իմ սպարապետ :

Վարդան. — Դո՞ւն... (խռոված ձեռքը նակսին) Շուշանի՛կ (զարձեռն կը խորատուգուի. յետոյ կը գոչէ) Երկի՛նք, ա՛ռ, քեզի՛ կը նուիրեմ աղջիկս. իմ կեանքս : Վրոյր. — (Այս միջոցին ապեած, լեզուն բռնուած, կը նայի ինքնիրեն) Ան՛ հո՞ս... :

Ղեւոնդ. — (Իողդոջ ձայնով) Ապրի՛ս, Վարդանի վարդը շուշանը Շաւարշանի :

Վարդան. — Զօրականնե՛ր, ասէ՛ք ձեզի նոր նիզակակից մը, և դո՛ւն Շուշանի՛կ նախադրեալ հերոսուհի, սարսափեցո՛ւր թշնամին, թո՛ղ Տղմուտի ալիքները դողան քու խաղացքէդ... :

(կը դառնայ վրոյրին) Իսկ դո՛ւն Վրո՛յր, թո՛ղ զիս և հետեւէ՛ (ցոյց տալով Շուշանիկը) անո՞ր. սորվէ՛ զհեղեղեանքդ հայրենիքի ազատութեան համար :

Ամենք. — Կեցցէ՛ Շուշանիկ :

Վարդան. — Շարժեցէ՛ք, օ՛ն յառա՛ջ, յարձակինք. (հեռուէն կը տեսնուին զուցիներ) :

Ներշնչուի. — Մուշկան Ն/ւսալաւորտի՛ նվրայ :

Ղեւոնդ. — (խաշը ձեռքը) Բուրմերո՛ւն վրայ, փիղերո՛ւն վրայ :

Ամենք. — Յաղթու թի՛ւն, յաղթու թի՛ւն... :

Ներապումն. — Վա՛տր, վա՛տր, թշնամիին կողմը ան-
վարդան: — Հայրենի՛քը, վրէ՛ժս. (կիյնայ)

(ՎԱՐՍԳՈՅՐԸ ԿԻՋՆԷ)

ՊԱՏԿԵՐ Դ.

Աւաբայրի դառք, գիւղեր, լուսնկայ. Տղմուքը ներկ-
ուած արիւնով. նակասամարսին դառք ծածկուած դի-
ակներով ու կիսամեռ վիրաւորներով, Ղեւոնդ երեց,
մինակ, մը քափառի Վարդա՛ն, Վարդա՛ն կանչելով):
Ղեւոնդ — Գիշե՛ր է գիշե՛ր, ու ես կը թափառիմ ա-
հա՛ ժամերէ իվեր, զո՛ւր կը փնտռեմ սիրելիներուս
հետքե՛րը, ո՞ւր մնացին արդեօք մէկը չը դարձաւ,
ըսէ՛ք, ըսէ՛ք, ինչո՞ւ լուռ կը մնաք, ո՞ւր էք, ո՞ւր
մնացիք Հայաստանիս սոսնապա՛ն հրեշտակներ... ո՞ւր
դացիք, ա՛խ, յաւիտեա՛ն չը տեսնէին, աչքերս չը տես-
նէին այս սպառկերը, ծունկերս կթոտած, ոտքերս
ա՛լ չեն կրնար չարժիլ, (յանկարծ գիտին ծռելով դիակ
մը կը գրկէ) ա՛հ զո՞ւն ես Խորխոռունեաց տոհմին ա՛տ-
ղը, կորովի՛ց Խորէն, ու զո՛ւն Արտա՛կ... (կը փոր-
ձէ քաշել, կիյնայ) Աստուած իմ, ի՞նչ կը տեսնեմ,
Գնունի՛ս, Վահան Գնունիս ու քովը, ճի՛շդ քովիկը,
Վրո՛յրս, Շուշանիկին ապագա՛ն, Մամիկոնեան սպա-
րապետին թիկնապա՛հը... աւա՛ղ վարդագոյն արիւնը
սառե՛ր է ճակատը... (կը սողայ հառաչանքներով) Ար-
շա՛րի՛ր Վարդանիս ա՛ջ բազուկը, զո՞ւն ալ ինկար (կը
լռէ, առաջ առաջ սողալով) Դո՞ւն ես, Համաղա՛սպ,
ո՛հ, արիւնի ձովին մէջ կը լողամ... Ձէ՛, չէ՛, այս

Թափուած արիւնը պիտի խօսի՝ երկինքը, պիտի լու-
ծէ՝ վրէժը... (գլուխը վեր կ'առնէ ականջ դնելու սր-
տում երգ մը որ Տղմուսի պիտի ալիքներուն խառնուած
կը հասնի Ղեւոնդ երեցի ականջին, դեմքը կը սեսնուի
արցունքներու մեջ, երգին վերջին վայրերը կը լսուին
որոշակի) «Մեռա՛ւ Վարդա՛ն, լս'ց Հայաստան» (Ղե-
ւոնդ կը ցնցուի. երկու բազուկները տարածած գիշեր-
ուան խաղաղ հովին դեմ, կը կանգնի, կոյրի մը պէս կը
խարխալի, նորէն կը նստի, կը պոռթկայ) Հէ՛... մե-
ռա՛ւ Վարդա՛ն, (ու կ'իյնայ դիակի վրայ. կը գրկէ
Վարդանին ամեունց դիակն է, գլուխը Ղեւոնդ երեցի
ձախ ուսին վրայ) Դո՛ւն դո՛ւն ալ ո՛վ Տարոնի ա-
ռիւծ, Աւարայրի Արծի՛ւծը, ինկա՛ր ուրեմն ո՛րք մնաց
Հայրենիքը, ո՛րք տարաբա՛ղտ Շուշանիկը. .
Շուշանիկ, — (Յանկարծ, դիցունիի մը պէս նետուելով
դեպի Ղեւոնդ երեցը) Ինչա՛ւ որք, պիտի ապրի՛ հայ-
րենիքը, անմահացա՛ն Վարդանանք:

(ՎԱՐԱԳՈՅՐԸ ԿԻՋՆԷ)

— ՎԵՐՋ —

$\lambda = 15 \mu =$

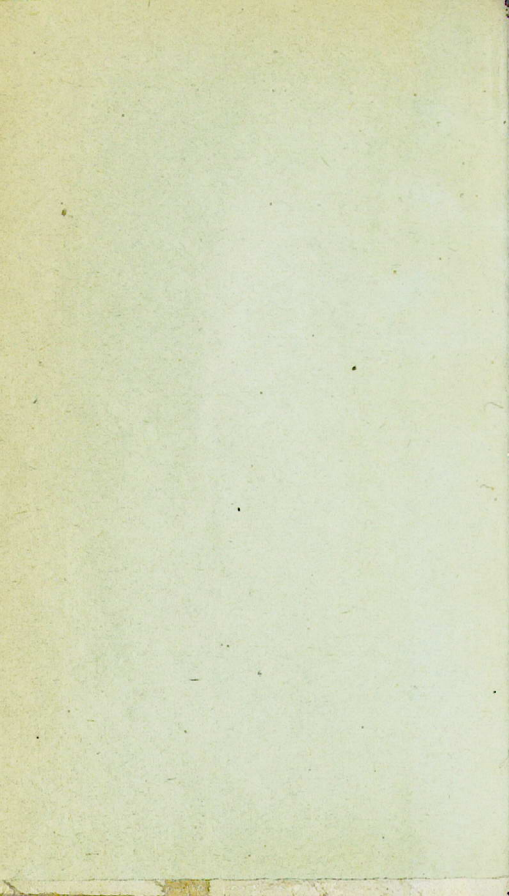
891.99

F-75

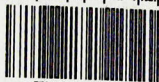
915 5 67000

1000000 25 0000

691 1800 0 0 0

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0041295

I
A 5248